

Slutuppföljning av Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö 2015–2020

Titel: Slutuppföljning av Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö
2015–2020

Utgiven av: Länsstyrelsen i Södermanland

Utgivningsår: 2021

Författare: Katarina Skoglycka, WSP Sverige AB

Foto omslag: Staffan Widstrand

Diariennr: 7332-2020

Rapportnr: 2021:4

ISSN-nr: 1400-0792

Rapporten finns på:

www.lansstyrelsen.se/sodermanland/publikationer

Eller kan beställas hos

Länsstyrelsen i Södermanlands län

611 86 Nyköping

Tel: 010-223 40 00

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Kort bakgrund om åtgärdsprogrammet	6
Syfte.....	6
Arbetsstruktur	6
Om uppföljningen.....	7
Metod	7
Läsanvisning och redovisning per åtgärd i text	8
Del 1: Uppföljning indelad i de olika temagrupperna	9
Biologisk mångfald	9
Anpassad skogsskötsel	9
Anpassad viltförvaltning.....	10
Bevarande av skyddsvärda träd	12
Kunskapspridning kring friluftsliv och tätortsnära natur	14
Naturguidningar	15
Samrådsgrupp för naturvård.....	16
Inspirationsdag om offentlig upphandling	17
Energi och klimat.....	19
Cykelsamarbete Södermanland	19
Kartläggning av potentialer för tillförsel av förnybar energi i Södermanland	22
Årlig energi- och klimatdag	23
Solkraft Södermanland.....	24
Testbuss Gröna linjen	26
Ökat kollektivtrafikresande i tjänsten	28
Minimeringsmästarna	29
Miljögifter i vardagen	31
Hälsosam förskola	31
Kompetensutveckling upphandling.....	33
Miljökrav vid upphandlingar.....	34
Kemikalieinformation till blivande mödrar och föräldrar	37
Vatten.....	39
Årlig vattenvecka i Sörmland.....	39
Rollerna i vattenarbetet	40
Kretsloppstänk i kommunernas VA-arbete	40

Vattenkansli Sörmland	42
Öppna upp vandringsvägar i vattendrag	43
Identifiera låglänta odlingsmarker och återskapa våtmarker	44
Aktiv vägledning i kommunernas tillsyn av små avlopp	45
Aktiv vägledning i kommunernas arbete med bristfälliga avloppsledningsnät.....	46
Sammanfattande grafer	47
Del 2: Gruppintervjuer	49
Sammanfattning	49
Bakgrund	49
Syfte med uppföljningen	49
Sveriges miljömålssystem.....	49
Viktiga aktörer i miljömålssystemet på	50
Regional och lokal nivå	50
Metod.....	50
Datainsamling via intervjuer	50
Urval	50
Bearbetning av data	51
Resultat	51
Så har aktörerna/ organisationerna använt åtgärdsprogrammet för miljömålen i miljömålsarbetet i sin verksamhet	51
Så har åtgärdsprogrammet för miljömålen bidragit till att de representerade organisationerna arbetat med insatser för miljömålen	53
Upplevda hinder/svårigheter med åtgärdsprogrammet och dess åtgärder	54
Aktörernas tankar kring hur kommande åtgärdsprogram kan utformas för att vara till hjälp i framtida miljömålsarbetet	55
Synpunkter gällande detaljgraden i åtgärderna i programmet?.....	57
Övrigt.....	59

Slutuppföljning av Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö 2015–2020

Sammanfattning

Arbetet med åtgärderna i programmet har varit olika aktivt under perioden. År 2020 visar slutuppföljningen att 18 av totalt 26 åtgärder har genomförts eller pågår kontinuerligt. Fyra av åtgärderna har genomförts till hälften eller mer, tre har påbörjats och en av de beskrivna åtgärderna har inte alls påbörjats.

I flera fall har åtgärderna genomförts genom befintliga uppdrag eller genom särskilt finansierade projekt. Det har dock i flera fall varit svårt att få resurser att räcka till för att genomföra åtgärder inom befintliga resurser så som det ofta var tänkt i programmet. Vissa åtgärder genomfördes direkt i början av perioden, medan andra kommit igång de senaste åren.

I slutuppföljningen har varje åtgärd följts upp. Dessutom har en bedömning gjorts av respektive åtgärds effekt på miljönytta, beteendeförändring samt eventuell påverkan på de nationella miljökvalitetsmålen¹.

Uppföljningen av åtgärderna i relation till miljökvalitetsmålen är svår att göra, eftersom det är stor skillnad på skalan mellan regionala åtgärder och aktiviteter respektive nationella mål.

I de flesta fall bidrar åtgärderna till att förbättra måluppfyllelsen men det är svårt att säga något om hur stor denna påverkan är. Exempelvis genomför länsstyrelsen informationsinsatser vilket ökar chansen till att andra parter förbättrar sitt miljöarbete vilket på sikt kan leda till stora förbättringar för måluppfyllelsen. Dock är det svårt att uttala sig om hur stor inverkan varje enskild informationsinsats ger.

¹ I denna rapport kallas de nationella miljökvalitetsmålen generellt bara "miljömålen". Se <https://www.sverigesmiljomal.se> för fullständig information om målen.

Kort bakgrund om åtgärdsprogrammet

Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö (ÅFM) gäller åren 2015–2020. Sveriges riksdag har i bred enighet beslutat att vi till nästa generation ska lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta.

Länsstyrelsen har en samordnande roll i det regionala arbetet med miljömålen och arbetar tillsammans med kommuner, näringsliv, frivilliga organisationer och andra aktörer för att miljömålen ska få genomslag i länet och miljön ska bli bättre. Dessutom står det i länsstyrelseinstruktionen (SFS 2017:868); *Länsstyrelserna ska utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram med bred förankring i länet för att nå generationsmålet och miljö kvalitetsmålen*. Det är detta åtgärdsprogram som behandlas i denna uppföljning.

Syfte

Det övergripande syftet med åtgärdsprogrammet är att förbättra miljö tillståndet i Södermanland och därmed nå miljö kvalitetsmålen. Programmet ska vara ett stöd för prioritering av åtgärder och stimulera till ökad samverkan. Det skapar i sin tur förutsättningar för att utnyttja resurserna för miljöarbetet effektivare. Samarbetet mellan regionala och lokala aktörer i processen med att ta fram och genomföra åtgärdsprogrammet kan optimera resursanvändningen och lyfta synergieffekter i miljöarbetet. Det är stora utmaningar som kräver insatser från många olika aktörer. Åtgärdsprogrammet är länets gemensamma åtagande där alla goda krafter drar sitt strå till stacken.

Arbetsstruktur

Vid uppstarten av att ta fram ett åtgärdsprogram för Södermanlands län gjordes en kartläggning av de befintliga regionala åtgärder och strategier som syftar till att uppfylla miljömålen. Tanken var att identifiera myndighetens egna åtgärder och förtydliga kopplingarna till andra samordningsuppdrag, exempelvis vattenförvaltning och klimat- och energistrategin. Därefter gjordes intervjuer och enkäter med länets aktörer gällande befintliga åtgärder som bidrar till att uppfylla miljömålen.

Utifrån kartläggningen gjordes en sammanställning över vilka miljömål och preciseringsområden som man jobbade mycket respektive lite med på länsnivå. Utifrån sammanställningen framträdde fyra temaområden, som Länsstyrelsen beslutade skulle ingå i åtgärdsprogrammet. För varje temagrupp utsågs en ordförande och en sekreterare. Temaområdena är:

- ❖ Biologisk mångfald
- ❖ Energi och klimat
- ❖ Miljögifter i vardagen
- ❖ Vatten

På uppstartsmötet för åtgärdsprogrammet listades 304 åtgärdsförslag. Efter mötet följde en period där temagrupperna var för sig arbetade med att vaska fram, förhandla om och prioritera de åtgärder som skulle ingå i åtgärdsprogrammet för miljömålen. Resultatet av de åtgärder som

framkom och som beslutades att ingå i åtgärdsprogrammet är presenterade i uppföljningen nedan. I samband med processen att ta fram ett åtgärdsprogram för miljömålen formades också ett regionalt miljö- och klimatråd. Rådet bildades den 8 maj 2015. Miljö- och klimatrådets syfte är att vara en arena för en bred diskussion kring de viktigaste miljöutmaningarna i länet och de prioriteringar av åtgärder som bör göras. Miljö- och klimatrådet är styrgrupp för arbetet med Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö och den samordnande kraften i länet för att arbeta för att bidra till att nå de nationella miljö kvalitetsmålen.

Om uppföljningen

Tanken när programmets togs fram var att göra en årlig uppföljning av åtgärderna inom ÅFM. Av olika anledningar har uppföljningen istället gjorts tre gånger: år 2017, 2019 samt 2020. Uppföljningarna har följt samma struktur och mallar sedan starten. I denna slutliga uppföljning av programmet presenteras en kort sammanställning av hela perioden för respektive åtgärd, samt det som gjorts sedan den senaste uppföljningsrapporten, dvs. under senare delen av 2019 samt året 2020.

För att få en fullständig förståelse för de olika åtgärderna rekommenderas att uppföljningen läses tillsammans med Åtgärdsprogram för Södermanlands Miljö (ÅFM) som finns att ladda ner på www.lansstyrelsen.se/sodermanland. I åtgärdsprogrammet går det också att läsa mer fördjupat om hur arbetet för att ta fram programmet gick till.

Metod

Länsstyrelsen har anlitat WSP för att genomföra slutuppföljningen i form av insamling av data för 2020 samt bedömning av effekter. I uppdraget har också ingått att genomföra en intervjustudie med viktiga aktörer inom det regionala miljömålsarbetet. Intervjustudien redovisas sist i den här rapporten.

I rapporten redovisas de olika åtgärderna inom respektive temaområde. Totalt är det 26 åtgärder. Texten för uppföljningen år 2019–2020 kommer från den fritext som fyllts i av respektive aktör i uppföljningsmallarna. Det är i de flesta fall den huvudansvariga aktören för åtgärden som har fyllt i mallen.

En bedömning har gjorts av hur åtgärden har bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål. Denna bedömning baseras i de flesta fall på ett resonemang kring hur åtgärden kan antas ha bidragit till miljömålets preciseringar. I de flesta fall finns ej underlag som styrker en särskild effekt, inte heller underlag som kan användas för att kvantifiera effekten av åtgärden.

Miljömålsindikatorer har i vissa fall knutits till åtgärderna. Dessa indikatorer mäter något som kan ge information om miljö tillståndet i länet och förutsättningarna för att nå miljömålen. I de flesta fall är det inte möjligt att urskilja enskilda åtgärders bidrag till en förbättring av

miljö tillståndet i stort i länet. Förändringen av indikatorerna påverkas av allt miljöarbete som sker samt övriga omvärldsfaktorer. Syftet med att ändå ha med indikatorer i vissa fall är att visa på vad åtgärderna syftar till i det större perspektivet.²

Läsanvisning och redovisning per åtgärd i text

För varje åtgärd redovisas åtgärdens namn och genomförandegrad. I vissa fall har genomförandet påverkats kraftigt av pandemin år 2020, och då redovisas genomförandegrad dels för perioden 2015–2019, dels för 2020. Dessutom redovisas en sammanfattning av åtgärden för hela perioden samt särskilt uppföljningen år 2020. Dessutom finns en bedömning av hur åtgärden har bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål. I de fall det är möjligt redovisas hur många personer som har nåtts av åtgärden samt beteendeförändringar och de miljöeffekter som går att se av åtgärderna. Nedan visas formen för hur varje åtgärd redovisas i slutredovisningen.

Åtgärdens namn

Genomförandegrad De fyra olika nivåerna är:

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

H (Genomförd till hälften eller mer)

P (Påbörjad men ännu inte gjort hälften)

E (Ej påbörjad)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

- hur många som nåtts av åtgärden totalt (utifrån insamlade data för alla åtgärder).
- Vilka beteendeförändringar går att se av insatsen?
- Vilka miljöeffekter går att utläsa från de olika åtgärderna?

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

² Miljömålsindikatorerna har, då de förekommer, rapporterats av respektive ansvarig för åtgärden och då hämtats från www.sverigesmiljomal.se eller från officiell statistik.

Del 1: Uppföljning indelad i de olika temagrupperna

Biologisk mångfald

Anpassad skogsskötsel

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt), delvis avslutad

Skogsstyrelsen (SKS) genomförde av exkursioner i enlighet med åtgärden i början på perioden. De har genomförts och rapporterats.

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Under 2019 arrangerades en skogsträff med Hyggesfritt tema i Eskilstuna. Deltagarantalet blev sparsamt 7 st. Under 2020 har Skogsstyrelsen Sörmlands-Örebro distrikt i samarbete med andra distrikt i Skogsstyrelsen region Mitt genomfört 5 digitala skogsträffar med ett samlat deltagarantal på 168 personer. Långt ifrån alla deltagarna bor eller har skog i Södermanlands län, men möjligheten har för dem funnits att vara med på träffarna.

Demonstrationsytan på Skogsstyrelsens fastighet på fastigheten Vallmotorp har kompletterats med en åter-/underväxtinventering med fasta provytor.

Vad gäller arbetet med anpassad skogsskötsel på Eskilstuna kommun och Nynäs så har möjligheten att arbeta med åtgärden starkt påverkats av de stora skador som granbarkborren orsakat. Det kan finnas möjligheter med att de områden där skadad gran avverkats kan bli skiktade skogar som lämpar sig för hyggesfria skogsbruksmetoder. Eskilstuna kommun har sedan årsskiftet 2019/2020 en ny skogsbruksplan och har ett nytt avtal med skogsförvaltare. En översyn av möjliga skogsbruksmetoder är att vänta.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

SKS bedriver fortsatt ett rådgivningsarbete för att sprida kunskap om hyggesfria avverkningsmetoder. Arbetet pågår och ingår i det regeringsuppdrag som myndigheten har, där bland annat att arrangera skogsträffar ingår. Skogsstyrelsen har årligen arrangerat en skogsträff med tema Hyggesfritt. Intresset att delta har varit skiftande. Under åtgärdsprogrammets period har skogsägare och offentliga skogsägare även fått rådgivning på objektsnivå i Södermanland.

Ansvar för den praktiska åtgärden ligger på Landstinget. SKS verksamhet koncentreras nu på kunskapsspridning och kompetenshöjning

hos ägare och verksamhetsutövare via rådgivning.

Ca 300 personer har deltagit på skogsträffar/ exkursioner i Södermanland om anpassad skogsskötsel under programperioden. På grund av Coronapandemin hölls digitala skogsträffar år 2020, då 168 personer deltog. Dessa hölls av SKS ”region mitt”, så deltagarna kom även från andra län än Södermanland.

Tillämpningen av anpassad skogsskötsel har utövats på Nynäs samt i Eskilstuna kommun. Möjligheten att arbeta med åtgärden har dock starkt påverkats av de stora skador som granbarkborren orsakat. Arealen på Nynäs där detta tillämpats har därför 2020 minskat till 0, medan Eskilstuna har bibehållit 5 ha under perioden.

Det går inte att utläsa **beteendeförändringar** av åtgärden. Det finns inget underlag för att utläsa direkta **miljöeffekter** av åtgärden.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Åtgärdens olika delar kopplas till miljömålet **Levande skogar** och kan ha positiv påverkan på alla preciseringar som hör till målet. I Eskilstuna har anpassad skogsskötsel tillämpats på 5 ha skogsmark, vilket lokalt har bidragit till miljömålet.

Tabellen nedan visar långtidsindikatorn antal häckande fåglar i skogen – östra Svealand³. Indexet har varierat upp och ner över perioden.

Indikator	2002	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Häckande fåglar i skogen – Östra Svealand (index)	1	1,59	1,25	0,98	1,39	1,17	0,98	Ingen data ännu

Anpassad viltförvaltning

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Ett samverkansprojekt, Mera tall, har startats i Södermanlands (och även Örebro) län. Projektet fortlöper fram till 2021. Både Skogsstyrelsen och LRF som har varit ansvariga aktörer för miljömålsåtgärder är engagerade i Mera tall. Under 2020 så arbetar projektet med att producera filmer i ämnet.

Skogsstyrelsen övriga löpande engagemang i viltförvaltning handlar om att inventera skador som viltet orsakar på växande skog samt att lyfta frågan om skogens möjlighet att producera andra värden i samråd och planer för klövviltförvaltning.

³ <https://sverigesmiljomal.se/miljomalen/levande-skogar/hackande-faglar-i-skogen/ostra-svealand/>

LRF har marknadsfört kampanjen *Fakta på bordet* som arbetar för att underlätta dialogen mellan markägare och jägare på lokal nivå och därigenom minska viltskadorna.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Exkursion med tema skog och vilt genomfördes 2015 där deltagare från Södermanland var inbjudna. Fastighetsplanering av Vallmotorp avseende viltfoderpotentialen påbörjades men har ej färdigställts.

Det treåriga projektet ”Mera Tall” startades upp hösten 2018. Projektets syfte är att via samverkan skapa balans mellan vilt och foder och behålla tallskogar som en naturlig del av landskapet. Åtgärder med samma syfte som den ursprungliga åtgärden är därmed genomförda/ pågående.

Det finns inga uppgifter om **hur många personer som nåtts** av åtgärden. Det finns inga uppgifter om vilka **beteendeförändringar** som går att se av insatsen. Andelen foderproducerande ungskog i Sverige väntas enligt Skogsstyrelsen öka med drygt 5% de kommande åren. Åtgärden kan ha bidragit till detta, vilket då skulle kunna vara en **miljöeffekt**.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

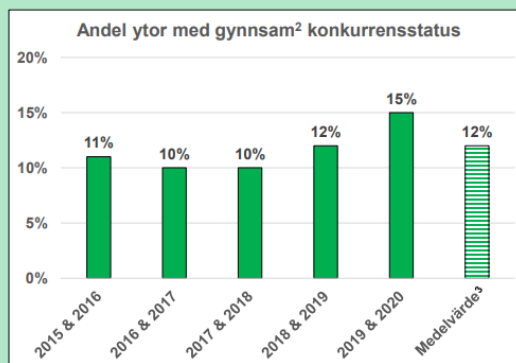
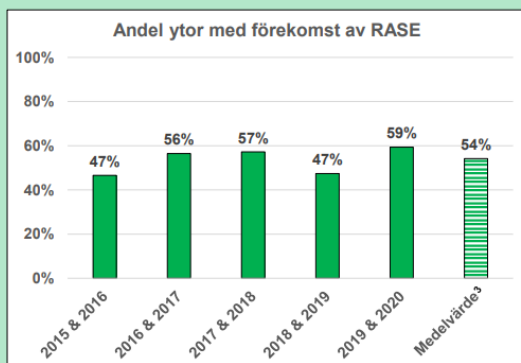
Åtgärden bidrar positivt till miljömålet **Levande skogar**, exempelvis till preciseringen ”ekosystemtjänster” som hör till målet. Åtgärden kan även ha bidragit positivt till miljömålen **Ett rikt odlingslandskap**, samt **Ett rikt växt- och djurliv**.

Indikator ”Mera tall”: Nedanstående diagram är från Skogsstyrelsens ÄBIN-rapport för Södermanlands län 2020 som publicerades i juni 2020 där den till vänster visar andel ytor med förekomst av RASE.⁴ Från samma rapport kommer bilden som visar tabellen om årsskadad tall samt tallstammar utan viltskador.

⁴ <https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/statistik/abin-och-andra-betesinventeringar/abin/abinrapporter-2020/sodermanlands-lan/resultatrapport-abin-sodermanlands-lan-2020.pdf>.

Sammanfattning, RASE¹ -faktaunderlag till älgförvaltningsplaner och älgskötselplaner

Skog till nytta för alla

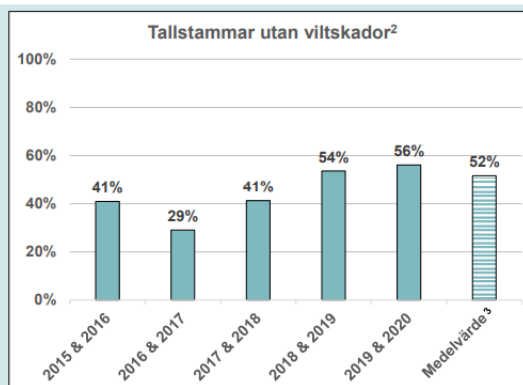
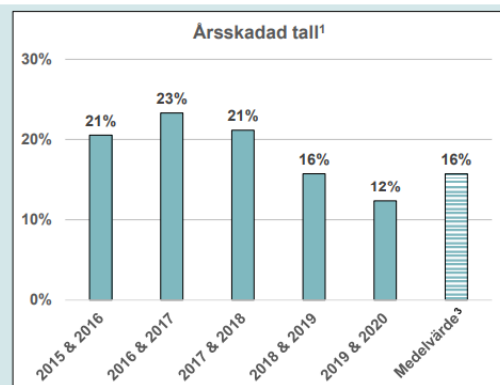
¹ RASE är en förkortning av rönn, asp, sälg och ek

² Högsta individen av rönn/asp/sälg eller ek är högre än medelhöjden av de två högsta barrträden på provytan

³ Medelvärde = flerårsmedeltal som beräknats utifrån en sammanläggning av grunddata för de tre senaste perioderna (dvs 2017 & 2018, 2018 & 2019, 2019 & 2020), flerårsmedeltalet kan därför skilja sig från medelvärdet av ovan angivna värden.

Sammanfattning, tallstammar¹ -faktaunderlag till älgförvaltningsplaner och älgskötselplaner

Skog till nytta för alla

¹ Alla tallstammar över en viss lägsta höjd har räknats och viltskador som uppkommit det senaste året har registrerats

² Alla tallstammar utan vare sig årsskada eller viltskador som uppkommit tidigare år

³ Medelvärde = flerårsmedeltal som beräknats utifrån en sammanläggning av grunddata för de tre senaste perioderna (dvs 2017 & 2018, 2018 & 2019, 2019 & 2020), flerårsmedeltalet kan därför skilja sig från medelvärdet av ovan angivna värden.

Bevarande av skyddsvärda träd

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt), men för år 2020 delvis E (ej påbörjad)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Vi arbetar med skyddsvärda träd inom åtgärdsprogrammet (ÅGP) för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet. Det arbetet pågår ständigt (nuvarande ÅGP), och inkluderar främst frihuggningar av ca 200–300 träd (främst ek) årligen, samt rådgivning till privata markägare, kommuner med flera aktörer. Frihuggningssiffran inkluderar bara ÅGP:s verksamhet, dvs inte träd som frihuggs i skyddade områden. Där sker också sådant arbete, men det görs då inom reservatsförvaltningen.

Åtgärder sedan 2019 har genomförts som det är tänkt vad gäller frihuggningar och rådgivning fram till början av 2020. Därefter har arbetet pausats pga. att vi behövt göra en ny upphandling av konsult för åtgärder.

Frihuggningar 2020 har inte genomförts som det är tänkt pga. att vår upphandling av frihuggningar har överklagats. Viss rådgivning har dock gjorts. Överklagandet ligger nu hos domstol och innan det är klart kan vi inte gå vidare med upphandlingen eller åtgärderna den omfattar. Oklart hur länge det dröjer, men ingenting blir frihugget under 2020 och vi vet inte hur långt in på 2021 det kan dröja innan arbetet kan återupptas. Den här upphandlingen är i sig ett viktigt moment inom arbetet med ÅGP skyddsvärda träd, då den påverkar arbetet under flera kommande år.

En kurs om skyddsvärda träd för kommunanställda i länet 2020 ställde in på grund av Corona. Information om skyddsvärda träd och åtgärdsarbetet med dem och arter knutna till träden (flera ÅGP berörs) på en kurs för naturpedagoger på Sävö i somras (2020) genomfördes dock som planerat.

Bredbandad ekbarkbock inventerades i Gripsholms hjorthage 2020 pga. ett rykte om att arten skulle kunna finnas där. Inga fynd gjordes. Vi har under året arbetat med att förbättra våra GIS-skikt för skyddsvärda träd. Arbetet är ännu inte färdigt.

ÅGP tillsammans med reservatsförvaltningen har startat arbete med mulmholkar och veteranisering i utvalda skyddade områden (främst reservat). Naturnära jobb kommer inledningsvis att bygga 10–14 mulmholkar under vintern för utsättning 2021 (byggarbetet påbörjas ev. före årsskiftet). Sju områden är på förslag inledningsvis, fler kan tillkomma under kommande år liksom utökade antal av mulmholkar i vissa reservat.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Åtgärden påbörjades 2015 och har pågått sedan dess. Det mesta i åtgärden genomfördes som tänkt åren 2016 till 2019. Frihuggning av träd har inte genomförts 2020 på grund av överklagad upphandling. Även utbildning ställdes in 2020 p.g.a. Corona pandemin. Generellt gäller att detta är ett ständigt pågående arbete, dvs det kommer inte att bli helt slutfört.

Det finns inga uppgifter om **hur många som nåtts av åtgärden**.

Information har förmedlats vid utbildningar (ingen information om antal deltagare), och en artikel om skyddsvärt träd och frihuggning publicerades i Aktiv landsbygd 2:2018 (distribution ca 2500 exemplar och 180 digitalt). Uppgifter samkas om **beteendeförändringar**.

Miljöeffekt av åtgärden går att utläsa i form av antalet skyddsvärda träd som har frihuggits. Totalt under perioden har ca 1000 träd frihuggits i

kulturlandskapet. (Ej medräknat frihuggna träd i skyddade områden).
Uppgifter saknas om indikatorerna som satts upp för åtgärden.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Åtgärden kopplar till miljömålet **Ett rikt odlingslandskap**. Information för att öka frihuggningen av träd gynnar preciseringarna ”variationsrikt odlingslandskap”, ”gynnsam bevarandestatus och genetisk variation”, ”hotade arter och naturmiljöer” och ”bevarande av natur- och kulturmiljövärden”. Åtgärden kopplar också till **Ett rikt växt- och djurliv** och gynnar preciseringarna ”gynnsam bevarandestatus och genetisk variation”, ”grön infrastruktur” och ”biologiskt kulturarv”. Den kopplar även till miljömålet **Levande skogar** och preciseringarna ”gynnsam bevarandestatus och genetisk variation”, ”hotade arter och återställda livsmiljöer” samt ”bevarade natur- och kulturmiljöer”.

Kunskapsspridning kring friluftsliv och tätortsnära natur *G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)*

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Utgivning av utflyktsguide 50 utflykter i sömrländsk natur, tryckt tre gånger, 40 000 exemplar. Fortsatt redigering och utveckling av naturreservatssidor på webben. Regional tankesmedja om friluftsliv hösten 2019 med friluftslivsnätverket, tema Friluftsliv för alla.

Handlingsplan för arbetet med friluftsliv beslutas under 2020, varit på remiss externa aktörer. Information om friluftsliv på kommunekologträff. Påbörjad besöksklassning och målsättning gällande tillgänglighet till naturreservaten, ska även inkludera reservat som förvaltas av andra aktörer.

Förberedelser inför Friluftslivets år 2021, träff för friluftslivsnätverket.

Dialogmöte om ökat friluftsliv pga. Corona med externa förvaltare.

Hemestra-folder med allemansrätt, friluftslivstips och utflyktstips framtagen till sommaren 2020, spridd bland länets aktörer.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Åtgärden påbörjades 2015 – 2017 då Länsstyrelsen arbetat med flera olika åtgärder för kunskapsspridning och ökad tillgänglighet i skyddade områden. Åtgärden pågår kontinuerligt sedan 2018 med grund i länsstyrelsens samordningsuppdrag i regleringsbrevet. Då nystartades bland annat ett externt friluftslivsnätverk med kommuner, föreningar, region Sörmland, småföretag med flera och med då resurser fanns, åtgärden prioriterades samt ansvaret var tydligt. Kommer att pågå så länge Länsstyrelsen har i uppdrag att leda och samordna arbetet med att förverkliga friluftslivspolitikerna.

Sammanlagt har minst sex externa möten hållits inom ramen för åtgärden, samt flera interna på Länsstyrelsen. 150 personer deltog i dessa möten,

samt ett okänt antal som deltog på de interna mötena. **Mer än 150 personer har alltså nåtts av åtgärden.** Det finns inga uppgifter angående vilka **beteendeförändringar** som går att se av insatsen. Det går inte att utläsa direkta **miljöeffekter** av åtgärderna, men det är tydligt att antalet informationsinsatser och aktualiserat/publicerat informationsmaterial har ökat.

Under åren 2014 till 2016 lämnades sammanlagt 26 LONA-ansökningar in, varav 12 år 2016. Detta **kan ses som en indikation på att satsningar på tätortsnära natur och friluftsliv ökade i början av perioden.** LONA-bidrag delas ut till lokala naturvårdsåtgärder och medel har funnits tillgängliga årligen sedan 2004. För åren 2017–2020 finns ingen uppgift om antal inlämnade ansökningar i länet.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

De genomförda informationsinsatserna såsom tryckt utflyktsguide samt information på webben har bidragit till tillgängligheten och därmed gynnat *preciseringen friluftsliv* för målet **Ett rikt odlingslandskap**. Även fysiska åtgärder såsom röjning, investeringar i stigar, p-platser med mera har bidragit till förbättring av denna precisering. Genom att uppmärksamma friluftsliv och öka tillgängligheten till information om platser att besöka kan åtgärden även ha bidragit till *preciseringen tätortsnära natur* inom miljömålet **Ett rikt växt- och djurliv**. Detta kan ske indirekt genom att värdet av tätortsnära natur (som används för friluftsliv) blir synliggjort i samhället. Åtgärden är även kopplad till miljömålet **levande skogar**. Där kan åtgärderna indirekt ha bidragit till *preciseringen friluftsliv* genom att värdet av skyddad natur synliggörs i samhället om friluftslivet ökar på dessa platser som en konsekvens av informationsinsatserna.

Naturguidningar

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt) åren 2015–2019

P (Påbörjad men ännu inte gjort hälften) år 2020

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Under 2019 gjordes ett naturguidesprogram som både trycktes upp i 2000 exemplar samt publicerades som digitalt program på Studieförbundets hemsida.

Kontinuerlig uppdatering genomfördes under 2019.

2020 har endast några fåtal naturguidestillfällen erbjudits pga. Covid-19 och inga program har tryckts upp.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Åren 2015 t.o.m. 2019 utfördes åtgärden som det var tänkt, genom att

naturguidesprogram trycktes i upplagor om 2000 till 5000 exemplar, samt att information uppdaterades kontinuerligt på webben. Man provade lite olika grepp under åren för att se vad som fungerade. Länk till naturguidesprogrammet har funnits på Studieförbundet Sörmlands och Länsstyrelsen Södermanlands hemsida.

Sammanlagt har 392 guidningar genomförts under programperioden.

Totalt har cirka 10 000 personer nåtts av åtgärden genom att delta på dessa guidningar. Det **finns inga uppgifter om beteendeförändringar** som resultat av insatsen. Eventuellt kan man tro att deltagarna på detta sätt har inspirerats att vistas mer ute i naturen. Det **går inte att utläsa några direkta miljöeffekter** av åtgärden.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

De genomförda åtgärderna med årligt naturguidesprogram samt naturguidningar har bidragit till tillgängligheten och sänkt trösklarna för att människor skulle ta sig ut till olika platser. Därmed har åtgärden gynnat *preciseringen friluftsliv* för målet **Ett rikt odlingslandskap**. Genom att uppmärksamma friluftsliv och öka tillgängligheten till guidningar har åtgärden även bidragit till *preciseringen tätortsnära natur* inom miljömålet **Ett rikt växt- och djurliv**. Detta kan ske indirekt genom att värdet av tätortsnära natur (som besökts vid guidningar) blir synliggjort i samhället. Åtgärden är även kopplad till miljömålet **levande skogar**. Där kan åtgärderna indirekt ha bidragit till *preciseringen friluftsliv* genom att värdet av skyddad natur synliggörs i samhället om besöken ökar på dessa platser som en konsekvens av programmet och guidningarna.

Samrådsgrupp för naturvård

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Länsstyrelsen genomförde samrådsgruppen i slutet av september 2020.

Länsstyrelsen beskrev under en heldag några av de projekt och åtgärder som myndigheten arbetat med under den senaste tiden.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Samrådsgruppen hade möten år 2015, därefter har inga genomförts förrän år 2020.

Det har tidigare funnits mer behov för gruppen. Före 2016 hade vi inte startat upp de projekt vi har idag där vi för en ganska omfattande dialog med målgruppen, tex Friluftslivsuppdraget, Regionala skogsprogram och Grön infrastruktur. Samtidigt så finns det fortfarande ett visst behov att träffa de här organisationerna vid ett och samma tillfälle även om det minskat. En organisation som uttrycker det behovet är Naturskyddsföreningen- SNF. Anledningen till att det inte blivit av är att åtgärden inte kunnat prioriteras.

14 personer nåddes av åtgärden år 2016. Därefter finns inga uppgifter om hur många som har nåtts. Åtgärden har inte syftat till **beteendeförändringar**. Det finns inga uppgifter om **miljöeffekter** av åtgärden.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Syftet med åtgärden var att samrådsgruppen skulle diskutera naturvård i länet och vara en mötesplats för aktörer från flera olika typer av organisationer. Detta skulle bidra till ökad förståelse mellan aktörer och resultera i fler samarbeten för att nå miljömålen. På ett övergripande sätt skulle därmed miljömålen **Ett rikt odlingslandskap, Ett rikt växt- och djurliv** samt **Levande skogar gynnas**.

Mötesplatser mellan de olika aktörerna har skapats, dels inom åtgärden, dels inom andra nämnda projekt under perioden. Detta kan ha bidragit till bättre samarbete och att miljömålen har gynnats som avsett. Det finns dock inga uppgifter om vilka samarbeten eller åtgärder som kan ha möjliggjorts av åtgärden. Därmed går det inte att bedöma hur åtgärden har bidragit till miljömålen även om länsstyrelsen har utfört de aktiviteter som de förutsatt sig inom området.

Inspirationsdag om offentlig upphandling

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Tidigare genomförd och avslutad åtgärd, se nedan.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Inspirationsdag om offentlig upphandling hölls med två teman 2015: hållbara livsmedel och miljögifter. Den har följts upp i åtgärd ”Kompetensutveckling upphandling”. Dock har ingen strukturerad uppföljning gjorts så som det var tänkt. En generell uppfattning är att fler inspirations- och utbildningsdagar behövs, då stor efterfrågan har framförts i olika sammanhang.

56 personer **deltog** på inspirationsdagen och nåddes därmed av åtgärden. Det finns inga uppgifter om **beteendeförändring** eller **miljöeffekter**.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Syftet med åtgärden var att informera beslutsfattare/politiker och inköpare på landsting och kommuner om den svenska matens mervärde och betydelse för det öppna landskapet. Åtgärden bidrar till att uppfylla miljökvalitetsmålet **Ett rikt odlingslandskap** om efterfrågan på svenskt kött från betande djur ökar. Detta genom att mer jordbruksmark behöver odlas aktivt och fler betesdjur behövs om efterfrågan ökar. För att åtgärden ytterligare ska gynna miljökvalitetsmålet **Ett rikt**

odlingslandskap är det värdefullt om man kan ställa krav på att lamm- och nötköttet kommer från djur som betat i naturbetesmarker.

Det finns inget underlag för att bedöma om efterfrågan på svenskt kött från betande djur har förändrats. Se vidare under rubriken ”Miljökrav vid upphandlingar”. Länsstyrelsen har dock genomfört de informationsaktiviteter till målgruppen som inledningsvis planerades.

Energi och klimat

Cykelsamarbete Södermanland

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Genom projektet Cykelsamverkan Sörmland har åtgärden delvis genomförts som tänkt. Resurser blev tillgängliga i och med att Energikontoret i Mälardalen fick medfinansiering från tredje part och kunde driva projektet som huvudansvarig projektledare. Däremot är det en del av de sörmländska kommunerna som inte har haft resurser för att delta i projektet. Detsamma gäller Länsstyrelsen i Södermanland, som har haft möjlighet att delta med medfinansiering men inte haft tid att delta i nätverket och kampanjerna på grund av omprioritering. Deltagande kommuner i projektet år 2019 var Eskilstuna, Nyköping och Katrineholm och år 2020 tillkom även Strängnäs och Flen.

Inom projektet Cykelsamverkan Sörmland har tre olika kampanjer drivits det senaste året; Testcyklist, Cykelvänlig arbetsplats och Vintercyklist. Testcyklist går ut på att hushåll i de deltagande kommunerna får låna en elassisterad lastcykel under tre månader och samtidigt blogga om sina erfarenheter. Kampanjen genomförs i totalt fyra testomgångar under projektets gång. Tanken med kampanjen är att ge en nyanserad bild av hur man kan transportera sig och att det är möjligt att klara sig utan en andra bil i hushållen. Kampanjen Cykelvänlig arbetsplats genomförs mellan ungefär april-oktober år 2019 och 2020, där fokus ligger på att få arbetsplatser i de deltagande kommunerna att förbättra förutsättningarna för sina medarbetare att välja cykeln till och från arbetet samt i tjänsten. Vintercyklist genomfördes december 2019-februari 2020 där 100 cyklister i de deltagande kommunerna fick vinterdäck till cykeln i utbyte mot att de skulle cykla minst 3km, minst 3 gånger i veckan under kampanjperioden. I samband med varje kampanj för deltagarna genomföra en resvaneundersökning före och efter kampanjstart. Resultatet kommer analyseras och utvärderas av Energikontoret i Mälardalen i slutet av projektet (hösten 2020).

Inom Cykelsamverkan Sörmland har arbetet med nätverket genomförts kontinuerligt i form av nätverksträffar (hittills 13 stycken till och med juni 2020), workshops och event med kunskapshöjande föreläsningar. Under 2019 genomfördes ett nätverksevent på ReTuna i juni, samt Sörmlands Cykelting i december. Där deltog olika föreläsare från bland annat VTI, Trafikverket, Uppsala kommun och Trivector. Under avslutningsmötena för kampanjen Vintercyklist bjöds deltagarna på en föreläsning från Cykelfrämjandet. I maj 2020 genomfördes en digital Cykelkonferens (på grund av Covid19) med föreläsare från bland annat Ramboll, Sweco och Stockholm stad. Planen är att genomföra Sörmlands Cykelting i november 2020, vilket då även blir projektets slutkonferens.

Till följd av Covid19 genomförs under 2020 fyra olika digitala cykelfrukostar som vänder sig till alla målgrupper i samhället som är intresserade av cykelfrågor. Varje cykelfrukost har olika teman, där det under våren exempelvis diskuterades hälsofördelar med cykling samt hur det är att cykla med lastcykel i de sörmländska kommunerna. Vissa av cykelfrukostarna innefattar även föreläsningar från externa parter, som exempelvis Region Örebro län och Trivector. De sista två frukostarna kommer genomföras i augusti respektive september 2020.

I september 2020 genomfördes en digital workshop med representanter från de deltagande kommunerna, Region Sörmland och lokala politiker. Syftet var att kommunala tjänstemän tillsammans med politiker fick diskutera vilka aktiviteter som behöver genomföras inom de närmsta 10 åren för att lyckas uppnå det önskade läget 2030 i form av Agenda 2030-målen och andra klimatmål kopplat till hållbara transporter och hälsa. Under workshopen deltog 9 personer som gemensamt diskuterade cykelfrågan och försökte nå konsensus kring frågan. Politikerna blev motiverade att arbeta mer med frågan och skulle ta med diskussionen tillbaka till sina respektive kommuner för fortsatt arbete.

Under resterande del av 2020 kommer kampanjerna Testcyklist och Cykelvänlig arbetsplats att slutföras, workshopen och Sörmlands Cykelting kommer genomföras och samtliga resvaneundersökningar kommer analyseras och utvärderas. Projektresultatet kommer beräknas och sammanställas i en rapport. Sörmlands Cykelting 2020 blev slutkonferens för projektet Cykelsamverkan Sörmland. Under konferensen presenterades resultat från projektet och externa föreläsare pratade om barn och ungas cyklande. Det deltog ca 60 personer via Microsoft Teams.

2020 Region Sörmland: Sedan sommaren 2019 har det regionala nätverket för hållbart resande tagit fart. Första nätverksträffen hölls i Malmköping 19 september och 6 kommuner deltog. Sedan dess har ytterligare tre träffar genomförts i november 2019 (Katrineholm), februari 2020 (Eskilstuna) och i maj 2020 (digitalt, Nyköping). På de andra träffarna har 8 av 9 kommuner deltagit samt Länsstyrelsen Södermanland. Nätverket har ett ambulerande värdskap där kommunen som är värd får möjlighet att berätta om sitt arbete kring hållbart resande. På de olika nätverksträffarna har vi formaliserat arbetet samt bestämt vilka typer av kampanjer som ska genomföras. Under 2020 ska handlingsplan samt årshjul tas fram. Dessutom kommer kampanjer för 2021 och 2022 att arbetas fram tillsammans inom nätverket.

Under vintern 2019–2020 genomfördes ett uppdrag av en konsult. I uppdraget ingick det att ta fram en nuläges- och behovsanalys samt en verktygslåda. I nuläges- och behovsanalysen intervjuades kommunerna om deras nuläge samt behov. Ett antal workshops anordnades för att reda ut hur en regional mobilitetsorganisation bör se ut. I analysen finns förslag

på åtgärder de närmsta åren.

Under hösten 2019 anordnade Region Sörmland en workshop med anledning av revidering av den regionala cykelstrategin. Medverkande var kommunerna, Trafikverket och Energikontoret i Mälardalen. Under hösten, vintern och våren har Region Sörmland arbetat vidare med revideringen utifrån inspel från workshopen. Den regionala cykelstrategin för Sörmland är på remiss 8 maj-15 september 2020. Under hösten görs eventuella justeringar och sedan ska det tas ett politiskt beslut.

I början av 2020 startade projektet Fossilfritt 2030-Rena Resan. Projektet är finansierat av ERUF och projektägare är Region Örebro län. Region Sörmland och Region Östergötland är samarbetspartners. I Region Sörmland finns en egen organisation och projektledare. I projektet ingår Eskilstuna och Flens kommuner. Projektet syftar till att nå ett ökat hållbart resande genom bland annat prova på kampanjer. Projektet pågår till 2022.

Under 2020 har det varit tre nätverksträffar. Just nu planeras det för en hälsotramparkampanj år 2021 som riktar sig mot kommunernas och Region Sörmlands anställda. 40 deltagare under 2021. Syftet med kampanjen är att få fler att cykla för sin hälsa och miljöns skull. Samtidigt planerar vi för en prova på kampanj i kollektivtrafiken år 2022. Handlingsplan med syfte och mål för nätverket är framtaget.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Åtgärden påbörjades genom att deltagarna själva finansierade nätverksträffar 2016. Inom region Sörmland har aktiviteter genomförts kring hållbart resande och ett nätverk tog fart på allvar 2019. Ett nätverk för cykelsamarbete med beteendepåverkande åtgärder kom också igång 2019 då Energikontoret fick finansiering för ett sådant projekt. Alla aktörer i länet har dock inte haft resurser att delta.

Sammanlagt har 38 möten/ aktiviteter av olika slag genomförts under perioden 2015–2020. **Totalt har ca 660 deltagare nåtts av åtgärden.**

Kampanjerna inom åtgärden har följts upp var för sig av Energikontoret. Uppföljningen visar på **beteendeförändring** genom att en andel av deltagarna har blivit mer positiva till att ta cykeln istället för bilen och även att kampanjerna har lett till **besparing av koldioxidutsläpp** då de medverkande har bytt ut bilresor mot cykelresor⁵.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Åtgärden har innefattat kampanjer som genom att deltagarna har cyklat mer och rest mindre med bil, har bidragit till uppfyllande av miljömålen. Ökat cyklande på bekostnad av bilen ger mindre utsläpp till luft, mindre

⁵ Cykelsamverkan Sörmland, projektresultat 2020 (rapport). Energikontoret i Mälardalen

koldioxidutsläpp samt minskat buller och trafik i tätorter, vilket är positivt för miljömålen **God bebyggd miljö**, **Frisk luft** samt **Begränsad klimatpåverkan**.

Det kan även antas att aktiviteter som sätter fokus på cykling i vardagen bidrar till en normförändring och medvetenhet hos människor som kan göra att fler cyklar mer i vardagen, samt att fler provar att cykla på sina vardagsresor. Om detta leder till att andelen cykelresor ökar av invånarnas dagliga transporter (samtidigt som andelen bilresor minskar⁶), så är även det positivt för ovan nämnda miljömål.

Kartläggning av potentialer för tillförsel av förnybar energi i Södermanland

H (Genomförd till hälften eller mer)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Nationellt har Naturvårdsverket tagit fram en vindkraftstrategi, ett arbete har påbörjats för att genomföra en sådan för Södermanlands län. Ett möte hölls i början av november med Naturvårdsverket och flera enheter på länsstyrelsen som berörs av en vindkraftsstrategi.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Åtgärden syftade till en (på längre sikt) ökad användning av förnybar energi i länet. Kartläggningen skulle även bli ett underlag till den regionala klimat- och energistrategin.

Målet med åtgärden var att kartlägga nuläget och hitta potentialer för ett ökat utnyttjande av förnybar energi i länet. Kartläggningen syftade även till att utreda var i länet den förnybara energin kan göra störst nytta för att erhålla maximal resurseffektivitet. Åtgärden skulle genomföras i fyra delar och resultera i fyra separata potentialutredningar. Utredningarna som planerades gällde: Bioenergi, solenergi, vindenergi samt spillvärme. Följande relevanta utredningar och projekt har färdigställts under perioden:

- **Potentialstudie för förnybar energi**
- **Spillvärmepotential i Södermanland**
- **Regional plan för infrastruktur för elfordon och förnybara drivmedel**, inklusive drivmedelsstrategi, samt en plan för infrastrukturen (tankstationer och laddstolpar). I planen beskrivs länets förutsättningar för ökad produktion av förnybara drivmedel genom en biomassakartläggning.
- **Projekt vindkraft Öst etapp IV** vars syfte är ökad kunskap om vindkraftens (regionala) förutsättningar samt att främja utbyggnad i regionen.

Hur energiläget ser ut i länet följs upp varje år i Rapporten ”Energiläget i Södermanland”.⁷

⁶ Detta skulle kunna följas upp ytterligare genom resvaneundersökningar.

⁷ På webben: <https://www.lansstyrelsen.se/sodermanland/foretag/miljo/energi-och-klimat.html#0>

Det finns inga uppgifter om **hur många personer som har nåtts** av åtgärden. Åtgärden syftade inte till direkta **beteendeförändringar**. Det finns inget underlag för att utläsa vilka **miljöeffekter** åtgärden har lett till.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Utredningarna som gjorts inom åtgärden kan ses som ett positivt bidrag till **Generationsmålet**s förtydligande (en av sju så kallade ”strecksatser”) som lyder ”Andelen förnybar energi ökar och energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön.”⁸

Om resultaten i förlängningen leder till en ökad användning av förnybar energi på bekostnad av fossil energi så skulle detta även ge ett lokalt bidrag till miljömålet **Begränsad klimatpåverkan**. Målets precisering är att: ”Den globala medeltemperaturökningen begränsas till långt under 2 grader Celsius över förindustriell nivå och ansträngningar görs för att hålla ökningen under 1,5 grader Celsius över förindustriell nivå”.

Årlig energi- och klimatdag

H (Genomförd till hälften eller mer) (Dagen genomfördes 3 av 6 år)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Under 2020 har inte någon Klimat och Energidag genomförts. Framförallt på grund av covid-19 och pandemiutbrottet som inte gjorde det möjligt. Det fanns inte heller resurser för det. Klimat- och energiarbetet har framförallt fokuserade på att avsluta arbetet med en regional klimat- och energistrategi.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Målsättningen med åtgärden var att få igång ett långsiktigt samarbete för att ordna årliga seminariedagar om energi- och klimat i länet, med syftet att få igång en diskussion mellan berörda aktörer i länet. Dagarna skulle fungera som inspirationskälla, informationsspridare samt som plattform för strategiska diskussioner om länets utveckling inom klimat och energi. En årlig energi- och klimatdag har genomförts åren 2015, 2016 samt 2019. De andra tre åren under perioden genomfördes inte någon sådan dag.

Totalt **nåddes 151 personer** av dagarna som genomfördes 2016 och 2019. Det går inte att utläsa **beteendeförändringar** eller **miljöeffekter** av åtgärden.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Det går inte att utläsa en direkt effekt av åtgärden på miljömålen.

⁸ Sveriges miljömål, <https://sverigesmiljomal.se/miljomalen/generationsmalet/>

Genomförandet av seminariedagarna och kunskapsspridningen som skedde då kan dock ha haft lokal påverkan. Utvärderingar visade att deltagarna i huvudsak var positiva till dagen. Lokal påverkan kan ha skett genom att deltagare kan ha använt information och inspiration från dagarna till underlag för beslut eller investeringar för minskade klimatutsläpp och ökad användning av förnybar energi istället för fossil energi. Om detta har skett kan det ses som ett positivt bidrag till miljömålet **Begränsad klimatpåverkan** samt till **Generationsmålet** förtydligande ”Andelen förnybar energi ökar och energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön.”⁹

Solkraft Södermanland

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Under våren 2019 gjordes de ”gröna solkartorna”. Solkartorna har som syfte att belysa hur stor installerad soleffekt som finns i kommuner och län. Genom att sammanställa den nya statistiken som släpps från Energimyndigheten och även bryta ned den på installerad effekt/capita så kan en intressant jämförelse göras mellan kommuner och län.

Under hösten 2019 genomfördes 14 seminarier i Mälardalen, som vi kallar Solturnén, inom ramen för projektet Framtidens Solel i östra Mellansverige. Seminarierna riktade sig till målgruppen SMF (små och medelstora företag) och innehöll föreläsningar och minimässa. Föreläsningarna var oftast fyra-fem till antalet och bestod av en allmän föreläsning om solceller för företagare, en om säkerhet, en om bidrag och stöd och en ”gott exempel” där en lokal företagare fick berätta om sin solcellsanläggning. Föreläsarna kom från Länsstyrelsen, försäkringsbolag, Mälardalens Högskola och från Energikontoret i Mälardalen. Utställarna på minimässan var solcellsinstallatörer och oftast var de 5–6 till antalet. En stor inbjudan skickades ut innan där intresserade installatörer kunde anmäla sig som utställare och intresset var stort hos besökarna att prata med installatörerna som fanns på plats. I Södermanland genomfördes fyra seminarier (Gnesta, Nyköping, Vingåker och Eskilstuna) och totalt var det i Södermanland 150 besökare varav 72 företag var representerade. En utvärdering gjordes i samband med seminarierna och där blev resultatet på frågan ”Hur nöjd är du med arrangemanget” 4,1 i medel på en skala 1–5. 100 procent av de svarade angav att de kommer ha nytta av informationen som de fick under seminariet.

Under 2020 planeras för ett ”Solsafari”. Solsafari går ut på att allmänheten får besöka solcellsanläggningen som håller öppet hus under en dag. Aktiviteten genomförs under 2021 (Först var det tänkt till den 17e maj, och sedan i september men pga. Corona fick vi skjuta upp det) och tanken är att ha cirka 10–15 utställare per län. Det är allt från små

⁹ Sveriges miljömål, <https://sverigemiljomal.se/miljomalen/generationsmalet/>

villaanläggningar till Sveriges största solcellspark (20 MW) som är tänkt att ställa ut för besökare. Syftet är att göra en rolig aktivitet som sprider inspiration och få allmänheten och besökarna att få träffa personer och företag som har investerat i en solcellsanläggning.

I maj hölls ett webinarie om solet för lantbrukare. Tillfället besöktes av 130 åhörare varav de flesta var lantbrukare. Vi samarbetade med LRF och fick på så vis ut inbjudan till LRF:s medlemmar. Webbinariet spelades in och finns tillgängligt på projektets Youtube-kanal.

Under 2020 genomförs också ett antal utredningar och rapporter. Pga. Corona har de utåtriktade aktiviteterna fått stå åt sidan och mer utredande aktiviteter har fått ta större plats. Bland annat genomförs en rapport om batterilager och dess lönsamhet för målgruppen, en utredning som förhoppningsvis kan leda till större kunskap inom området både för projektgruppen och målgruppen. En annan utredning som genomförs handlar om kommunernas solkartor. Alltså de solkartor som vissa kommuner har gjort där man kan se hur stor potential som finns för solkraft. Denna utredning är tänkt att vara som en hjälp för kommuner som inte har solkartor att ta ett beslut om de ska investera i en solkarta och även komma med förbättringsförslag för de kommuner som har en karta. Även en studie om nätanslutning av solcellsanläggningar gjordes. Där det framgick att det finns förbättringspotential i kommunikationen mellan installatör, nätägare och kund. Kontakter togs bland annat med Energimyndigheten, Energimarknadsinspektionen och stora nätägare. Alla studier finns på www.framtidenssolel.se.

Vi har utsett vinnare i tävlingen Årets Solcellshjälte som vi stiftade i våras. I Sörmland hade vi tre vinnare. HSB Sörmland vann pris för sitt arbete med solceller som kröntes i somras då de invigde Sveriges största solcellspark utanför Strängnäs där vi var med och delade ut priset. Frä Kentorps säteri vann pris för deras arbete med hållbarhet och deras solcellsanläggning som nästan förser verksamheten med all el de behöver på årsbasis. Blaxta vingård vann pris för deras rätt annorlunda verksamhet och för att deras verksamhet med vinodling och restaurang drivs av solet. <http://framtidenssolel.se/nyheter/arets-solcellshjaltar-i-sodermanland/>

Under hösten 2020 genomförs ”Solturnén” igen. Denna gång digitalt eftersom vi inte kan genomföra fysiska träffar med avseende på Corona. Vi har fyra tillfällen totalt med olika tema, mot målgruppen små och medelstora företag. Första tillfället hölls måndagen den 2a november och tanken med det var att introducera åhörarna till solceller. 75 företagare var med och lyssnade. Måndagen den 9e november var temat ekonomi och lönsamhet och då var vi 139 åhörare. De kommande tillfällena är 16e och 23 november. *(siffror för dessa tillfällen är ej med i den totala sammanställningen nedan).*

Fördjupat stöd har getts hittills till två företag. RG Konsult utanför

Katrineholm som ska undersöka möjligheten att anlägga en solcellspark, detta görs via konsulten Paradisenergi. Och Hyreshuset i Katrineholm som ska titta på möjligheten att implementera solcellsanläggningar och lagring i deras fastighetsbestånd, de får konsultstöd av WSP. Dessa är klara under hösten/vintern.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Sammanlagt under programtiden har 229 aktörer engagerats i nätverksmöten, 400 deltagare i informationsinsatser samt 765 personer har deltagit i solturnéns aktiviteter. **Sammanlagt har knappt 1400 personer nåtts av åtgärden** på detta sätt. En artikel har även publicerats i Eskilstuna Kuriren om solturné-seminaret i staden 2020. **Antal företag och lantbrukare som nåtts av stödinsatser är 341.**

Det finns inga uppgifter om direkta **miljöeffekter av åtgärden**, men man kan anta att åtgärdens insatser har spelat roll för att aktörer i länet har investerat i solenergi.

Enligt statistik från Energimyndigheten ökade antalet nätanslutna solcellsanläggningar i Södermanlands län kraftigt under programperioden. Från 417 år 2016 till 1823 år 2019. Samtidigt ökade den installerade effekten i dessa solcellsanläggningar i länet från 7,75 MW (år 2016) till 31,89 MW (år 2020)¹⁰. Detta innebär en ökning med över 310 procent av den installerade effekten. Det går dock inte att veta i vilken utsträckning just detta projekt har påverkat, då det inte finns uppgifter om ifall de personer som nåtts av insatserna också har genomfört installationer av solceller, eller huruvida insatserna i projektet påverkade deras beslut.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Den ökade installationen av solenergi bidrar positivt till **Generationsmålet**s förtydligande (en av sju så kallade ”strecksatser”) som lyder ”Andelen förnybar energi ökar och energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön.”¹¹

Samtidigt har produktion, installation och återvinning av solceller viss negativ påverkan på miljömålen, bland annat på målen frisk luft och giftfri miljö¹². Det är alltså viktigt att solceller ingår i cirkulära system för återvinning.

Testbuss Gröna linjen

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Med resultatet från testet som genomfördes 2017 samt efterföljande

¹⁰ Energimyndigheten, Statistik; Nätanslutna solcellsanläggningar (senaste publicering 2020-03-31) www.energimyndigheten.se

¹¹ Sveriges miljömål, <https://sverigesmiljomal.se/miljomalen/generationsmalet/>

¹² Naturvårdsverket (2010) Förnybara energikällors inverkan på de svenska miljömålen, rapport 6391.

rapporter 2018 har löpande kommunikation skett. Fokus på efterföljande diskussioner har varit på energieffektivitet kopplat till biogasbussar och hur avgörande detta är för en god driftsekonomi.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Syftet med projektet var att öka andelen förnyelsebart bränsle i kollektivtrafiken. Åtgärden utvecklades till att undersöka hur moderna gasbussar presterar i regiontrafik samt att använda resultaten för att göra kostnadsberäkningar och ge förslag på hur kollektivtrafiken kan säkerställa en långsiktig tillgång på ett kostnadseffektivt lokalproducerat förnyelsebart drivmedel.

Ett diskussionsunderlag togs fram med argument för att biogas, ur ett rent driftekonomiskt perspektiv, sannolikt är det lämpligaste drivmedlet för regional kollektivtrafik i Sörmland. Detta förutsatt att moderna gasbussar används och att tillgång till lokal samt priseffektiv biogas säkerställs.

Underlaget finns att ladda ned via:

http://biogasost.se/Portals/0/Publikationer/Rapporter/2016_Biogasbussar_Sormland_diskussionsunderlag.pdf

En ny gasbuss testades i februari 2017 för regiontrafik. Testet visade på att den testade bussen är mycket energieffektivare jämfört med de gasbussar som tidigare funnits. Rapporten "Gasbussar i framtidens kollektivtrafik - en analys av förnybara drivmedelsalternativ" togs fram.

Rapporten kan laddas ned via:

http://biogasost.se/Portals/0/Publikationer/Rapporter/2018_framtiden%20f%20r%20gasbussar.pdf.

I rapporten användes data från testet för att göra nya beräkningar om hur moderna gasbussar kan prestera i regiontrafik. Rapporten innehåller också analyser om andra förnybara drivmedelsalternativ som nyttjas av kollektivtrafiken.

Rapportens resultat och rekommendationer presenterades för politiken i Södermanland såväl som för ett flertal andra aktörer i Södermanland och i övriga Sverige. Pressmeddelanden skickades ut vilket resulterade i flertal artiklar, exempelvis i Busstmagasinet, Transport och Logistik, Global Energy World och Energinyheter. En debattartikel publicerades också i Sörmlands nyheter.

Information om åtgärden har spritts genom möten samt publicerats på flera sätt, se ovan. Det finns dock inga uppgifter om hur många som har nåtts av åtgärden. Det finns inte heller några uppgifter om direkta beteendeförändringar eller miljöeffekter av åtgärden.

En uppföljning av andelen biogas i den regionala kollektivtrafiken visar att andelen varierat mellan åren men varit strax över 10 procent hela perioden. Den sammanlagda andelen förnybara bränslen verkar ha

minskat sett till siffrorna för biogas, RME och HVO, se tabellen nedan.

Indikator andel förnybart bränsle	2016	2017	2018	2019
Andel biogas i kollektivtrafiken i Södermanland (%)	10,9	13,8	10,9	13,1
Andel fordonskilometer FAME/RME i kollektivtrafiken i Södermanland (%)	69,5	66,5	60,2	46,7
Andel fordonskilometer HVO i kollektivtrafiken i Södermanland (%)	13,3	17,1	22,4	33,8
Summa	93,7	97,4	82,6	80,5

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Det går inte att utläsa en direkt effekt på miljömålen.

Projektansvariga bedömer att intresset för biogas i Södermanland generellt har ökat under perioden, både bland beslutsfattare och allmänhet, samt att biogas som drivmedel för regiontrafik diskuteras allt mer.

Om åtgärden på lång sikt bidrar till att andelen biogas ökar i kollektivtrafiken så vore det positivt för **Generationsmålet**, med dess förtydligande som lyder ”Andelen förnybar energi ökar och energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön.” samt för målet **Begränsad klimatpåverkan**, förutsatt att andelen fossila bränslen som används samt de totala koldioxidutsläppen samtidigt minskar.

Ökat kollektivtrafikresande i tjänsten

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020) (inklippt från mall)

Biljettförsäljningen styrs nu alltmer mot våra digitala kanaler, helt i linje med målen. 2020 har främst påverkansarbetet/info stannat av pga. pandemin.

Vi har styrt om från att använda pappersbiljetter till att använda appen. Informationen gick ut till samtliga chefer inom Regionen och det har varit många enheter som har anslutit sig. Därmed underlättas nu ytterligare för tjänsteresor inom Regionen, genom att köpa biljetter i appen på språng och att kostnaderna bokas upp med automatik på respektive ansvar- och kostnadsställe. Flertalet av kommunerna har även dom anslutit sig till Företagskonto och innan Corona gjordes ett aktivt arbete med att sprida informationen till kommunerna. Finns nu bland annat gruppfunktion som gör det lättare för exempelvis förskolor och skolor att resa (efter Corona).

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Åtgärden påbörjades 2015 och är genomförd/ pågår kontinuerligt sedan 2018 då den nya Sörmlandstaxan (inkl. app och tekniska system) har

implementerats. Med detta har det blivit enklare att köpa biljett för företagskunder.

Uppföljning av resande är enligt Region Sörmland tyvärr inte möjligt just nu. De menar att det är meningslöst att mäta resandet över huvud taget pga. restriktionerna i spåren av pandemin. Uppföljningen får återupptas när återgång till normalläge har skett.

Det finns inga uppgifter om hur många som har nåtts av åtgärden. Det finns inte heller uppgifter om **betendeförändringar**. Det finns inget underlag för att utläsa **miljöeffekter** av åtgärden.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Det finns inget underlag för att analysera hur åtgärden har bidragit till uppfyllande av miljömålen. Ett ökat resande med kollektivtrafik istället för bil bidrar generellt positivt till miljömålen **minskad klimatpåverkan** samt i viss mån till **god bebyggd miljö** om det innebär att färre bilar rullar i tätorterna.

Minimeringsmästarna

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Minimeringsmästarna är ett projekt som startade i september 2017 och löpte under ett år. Syftet med projektet var att uppmärksamma hur det i vardagen går att minimera avfallet från det egna hushållet och därmed minska sin miljöpåverkan.

Konceptet innebär att deltagarna försöker minska sina avfallsmängder under ett års tid. Ett mål var också att skapa goda exempel som kan inspirera andra.

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

En ny omgång av projektet planeras till 2021.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Det finns **inga uppgifter om hur många som nåtts av åtgärden totalt.**

Miljöeffekter och betendeförändring för de deltagande familjerna:

För de deltagande familjerna minskade vikten avfall med i genomsnitt 57 % under projektiden (ett år). Vikten minskade i samtliga mätta avfallsfraktioner.

Det finns inga data för att utläsa miljöeffekter i större skala av åtgärden. Man kan anta att de deltagande familjerna till viss del fortsatte att hålla nere avfallsmängden efter projektiden, samt att projektet bidrog till eftertanke och även kan ha bidragit till ändrade vanor hos dem som fick information om det.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Åtgärden kopplas till miljömålet **begränsad klimatpåverkan**, **generationsmålet**s strecksatser om resurseffektiva kretslopp, god hushållning av naturresurser samt konsumtionsmönster av varor och tjänster samt till Agenda 2030-målet ”hållbar konsumtion och produktion”.

Minskad avfallsmängd och mer hållbar konsumtion påverkas positivt genom att människor får stöd och hjälp att ändra sina vanor.

Minimeringsmästarna är ett exempel på en sådan åtgärd. Under projektiden minskade deltagarnas avfallsmängd tydligt, vilket bidrar till minskad klimatpåverkan per person.

Miljögifter i vardagen

Hälsosam förskola

H (Genomförd till hälften eller mer)

Detta är en sammanlagd bedömning baserad på de svar som inkommit.

Fyra av sex deltagande kommuner har genomfört åtgärden, resterande två har påbörjat arbetet.

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Flens kommun: G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår

kontinuerligt)

Vi fortsätter arbeta med att vara giffria förskolor. Arbetet med egenkontrollen-arbetsmiljö fortskrider. Alla förskolor är fortfarande Grön Flagg-certifierade. Viktigt att fortsätta med miljövänliga inköp samt att arbeta för hållbar utveckling.

Katrineholms kommun: (har ej bedömt genomförandegrad)

Kommunen har en lista med 22 åtgärder för giftfri förskola som följs upp på de 11 förskolorna. Åtgärderna inbegriper allt från att rensa ut gamla leksaker och elektronik till att byta ut sov-madrasser och ha miljöansvarig på förskolan. Tre av förskolorna har genomfört 21 av åtgärderna, övriga har genomfört hälften eller mer.

Nyköpings kommun: G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår

kontinuerligt) till stor del

Vi arbetar aktivt med vår egenkontroll som årligen ses över och i år har justerats något för att uppfylla lagkrav, checklista för hälsosam förskola och verksamhetens behov. Byte av plastmattor pågår utifrån ordinarie underhållsplan. Arbetet pågår parallellt inom olika delar av vår verksamhet, till exempel upphandlingsenheten som ser över avtalen, måltidsservice som ansvarar för mat och redskap i mathantering osv. Det är inte alltid vi känner till varandras arbeten, men när vi stämmer av blir det tydligt att arbetet pågår hela tiden. Förskolan arbetar med hållbar utveckling utifrån läroplanen vilket också bidrar till en ökad medvetenhet hos både barn och vuxna. Nybygget, vårt kreativa återbrukscenter, har beslutats att fortsätta finnas. Planering av nya lokaler pågår.

Oxelösunds kommun: P (Påbörjad men ännu inte gjort hälften)

Åtgärden har inte genomförts som det var tänkt på grund av begränsade resurser. De förskolor som är med i Grön Flagg har arbetat vidare inom det konceptet.

Trosa kommun: G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår

kontinuerligt)

Arbetet pågår kontinuerligt. Under 2018 genomförde miljökontoret genomförde uppföljande inspektioner på förskolorna och att arbetet fortgår som det ska. Även de fristående förskolorna i Trosa kommun

arbetar enligt konceptet.

Vingåkers kommun: G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Nybyggnation av förskola med fem avdelningar i byggmaterial och inventarier som uppfyller krav för "Giftfritt material". Det planeras också för en ytterligare förskola med sex avdelningar, också den "Giftfri förskola". SVT har gjort ett reportage om vår "Giftfria förskola" Äppellundens förskola, som också tar emot studiebesök från andra kommuner.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Flens kommun har arbetat kontinuerligt i förskolorna med att införa en giftfri förskola sedan 2016. Bland annat genom utrensning av plast och gamla leksaker samt utbildning av personal. Man deltar också i skräpplockardagar genom initiativet Håll Sverige Rent.

Katrineholms kommun har en lista med åtgärder för giftfri förskola som följs upp

Nyköpings kommun genomförde ett projekt för giftfri förskola som avslutades 2016, då kommunstyrelsen även fastställde riktlinjer för en hälsosam förskola. Ingen har drivit och hållit processen samman sedan första redovisningen. Området har dock medvetandegjorts och implementerats både i rutiner och kompetens vilket gör att arbetet uppfylls till stor del ändå. Flera av målen har implementerats i rutinen för förskolans egenkontroll som följs upp systematiskt. De kompetenshöjande insatser som genomfördes 2015/2016 har gett avtryck och skapat en ökad medvetenhet som fortsätter genomsyra verksamheterna.

Oxelösunds kommun uppger att många av förskolorna har arbetat med giftfri förskola på egen hand. Det har inte funnits resurser för att driva ett samlat projekt centralt i kommunen. Flera förskolor är med i Grön Flagg. En inventering gjordes 2014, utifrån den har en åtgärdslista skickats ut till alla förskolor. Där har de fått hjälp med vad som ska göras.

Trosa kommun började med arbetet tidigt då man anslöts sig till Naturskyddsföreningens initiativ. Alla nio kommunala förskolor är med i arbetet och samtliga hade inventerats 2016. Utbildningar genomfördes på varje förskola, d.v.s. nio utbildningar hölls. Information gick även ut på andra sätt till olika parter. Andra genomförda åtgärder innefattar nybyggande av förskolor där Hälsosam Förskola som koncept har genomsyrat val av byggmaterial, kostplaner och inköp av möbler, leksaker, med mera. Arbetet har sedan fortsatt kontinuerligt och det är svårt att kvantifiera i antal åtgärder, men arbetet har gått mycket bra. Trosa kommun har en egen handlingsplan för Hälsosam Förskola.

Vingåkers kommun uppger att förskolorna i kommunen har samarbetat

med Arbetsmiljömedicinska på Örebro Universitet och medverkat i projektet Giftfri förskola. Arbetsmiljömedicinska har mätt giftiga partiklar i damm och luft på två utvalda förskolor i kommunen samt i fem privata hem. Därigenom har man kunnat spåra och jämföra vilka mängder som fanns. Alla förskolor har tagit bort icke godkända plaster och ersatt dessa med nya godkända leksaker med beteckningen "Giftfri förskola". All personal har fått utbildning i giftfri förskola genom Arbetsmiljömedicinska i Örebro. Föräldrautbildning har genomförts på kvällstid med samma föreläsare.

Uppgifterna som kommit in från kommunerna är inte heltäckande vad gäller antal utbildningar och **hur många som har nåtts av information**. Därför är följande siffror en underskattning. Minst 14 utbildningar har sammanlagt genomförts inom åtgärden i medverkande kommuner. Vid tre av dessa deltog sammanlagt 445 personer. Det är alltså rimligt att anta att många fler har nåtts av åtgärden.

Åtgärden har medfört **beteendeförändringar** genom att rutiner har ändrats för exempelvis städning, leksaksinköp, att vissa material väljs bort i förskolan samt ökad utvistelse.

Antal genomförda åtgärder är svårt att bedöma då kommunerna uppger att "många" har utförts. Då flera har genomfört åtgärder gällande utrensning av leksaker, städning mm så bör detta ha lett till **miljöeffekter på förskolorna** i form av en minskning av halten skadliga ämnen i damm och inomhusluft.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Åtgärden syftade till att minska exponeringen av miljögifter i barns vardag som en del i att uppnå det nationella miljö kvalitetsmålet **Giftfri miljö**. Genomförandet av åtgärden bedöms ha bidragit positivt till målets precisering "den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen" lokalt, på deltagande förskolor och för barnen som går där.

Kompetensutveckling upphandling

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Inga nya åtgärder, genomförd sedan tidigare, se nedan.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Ett utbildningstillfälle anordnades 2017. Upphandlingsmyndigheten och Kemikalieinspektionen höll i samarbete med Länsstyrelserna gemensamt en utbildningsdag. Syftet med dagen var att diskutera olika aktörers roller, ansvar och möjligheter.

Kemikalieinspektionen presenterade hur du kan arbeta förebyggande för att minska riskerna med miljö- och hälsofarliga kemikalier samt vilka

kemikaliereregler som finns för olika produktområden.

Upphandlingsmyndigheten visade hur du kan ställa krav vid upphandling och hur kraven kan följas upp. Seminariet vände sig till de som arbetar med eller beslutar om upphandling och inköp i offentlig sektor. Så som upphandlare, inköpare, leverantör, projektledare, miljö- och kemikaliesamordnare, miljö- och kemikaliestrateg, chef eller politiker. Utbildningen fick väldigt god respons från deltagarna i utvärderingen, dock efterfrågades mer praktisk kunskap.

Utbildningstillfällen har således anordnats men strukturerad uppföljning genomfördes enbart år 2019 och 2020. De svar som då inkom från kommunerna, länsstyrelsen och region Sörmland presenteras i nästa åtgärd, ”*Miljökrav vid upphandlingar*”.

Sammanlagt **56 personer har nåtts av åtgärden** genom att de deltog vid utbildningstillfället.

Det finns **inga uppgifter om beteendeförändringar** till följd av åtgärden. Det finns **inga uppgifter om direkta miljöeffekter** av åtgärden.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Syftet med åtgärden var att öka kunskapen hos berörda om vilka miljökrav som kan ställas i upphandlingar, med målsättningen att bland annat minska spridningen av farliga ämnen. Detta kan kopplas till miljömålet **Giftfri miljö** med preciseringarna om exponering för farliga ämnen samt användning av särskilt farliga ämnen. Det finns även kopplingar till **Generationsmålet**s förtydligande om att ”kretslopp är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen”.

Det finns ingen uppgift om hur kunskapen hos deltagarna ökade, men av uppföljningen av nästa mål ”miljökrav vid upphandlingar” går det att se att kraven har ökat under senare år, vilket tyder på en ökad medvetenhet om möjligheterna att ställa krav. Denna åtgärd har sannolikt bidragit positivt till utvecklingen, även om det inte går att veta i vilken grad den bidragit till förändringen.

Miljökrav vid upphandlingar

H (Genomförd till hälften eller mer) Detta är en sammanlagd bedömning utifrån de svar som inkommit (av sammanlagt sju deltagare har fyra svarat G (genomfört), en H (halvvägs), en P (påbörjat) samt en E (ej påbörjad)). Åtgärden har följts upp i form av uppföljningsmallar som varje deltagande organisation har fyllt i, (inte med enkät som det var tänkt från början), det är dessa svar som presenteras nedan.

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Alla deltagande organisationer har besvarat uppföljningsfrågorna 2020. Se svaren samt respektive bedömning av genomförandegrad för

organisationen nedan.

Länsstyrelsen: H (Genomförd till hälften eller mer)

Vi håller oss uppdaterade gällande aktuella miljökrav från ”kriterie wizzard” och genom nätverk med andra länsstyrelser. Vi ställer grundläggande miljökrav i alla upphandlingar och försöker ställa högre miljökrav där det är möjligt. På upphandlingar med låga belopp kan det vara svårt att få till skarpa miljökrav som är genomförbara men där försöker vi hålla oss till en bra lägstanivå.

Region Sörmland: G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Genomfört, inga nya åtgärder sedan förra uppföljningen. Utöver regionernas egna upphandlingar handlas merparten av sjukvårdens förbrukningsvaror upp av Varuförsörjningen, som är ett samarbete mellan regionerna Dalarna, Västmanland, Sörmland, Uppsala och Örebro med syfte att förse vården och tandvården med förbrukningsartiklar av engångskaraktär. De har ett eget miljöarbete. Vid upphandlingar i Region Sörmland och Region Västmanland ställs miljö- och hållbarhetskrav i upphandlingar i tre steg. För samtliga upphandlingar gäller att alla ställda krav ska följas upp, inklusive miljökrav. Det gör att krav faller bort om det inte är möjligt att följa upp dem på ett fungerande sätt (inklusive tidsåtgång).

Trosa kommun: G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

En ny Inköspolicy antogs 2019 som anger att hållbarhetskrav ska ställas vid samtliga inköp. För miljökrav så ska minst upphandlingsmyndighetens baskrav tillämpas, men högre kravnivå kan ställas för att nå kommunens mål och ambitioner.

Nyköpings kommun: P (Påbörjad men ännu inte gjort hälften)

Miljökrav ställs enligt basnivå. Vi har jobbat vidare på samma sätt som tidigare år. Ambitionen är att arbeta mer aktivt med detta (har inte gjorts så aktivt innan).

Katrineholm: G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärden har kommit igång och genomförts 2019–2020. Tydliga politiska riktlinjer i ny kommunplan där miljökrav ska ställas vid upphandling och inköp. I samtliga upphandlingar ställs miljökrav, minst upphandlingsmyndighetens baskrav. Kommungemensamt kemikalierregister i bruk och inköpsrutiner gällande kemiska produkter och engångsplast under framtagande. Mat- och måltidsverksamhet arbetar med lokala leverantörer och har minskat CO2 utsläppen med 200 ton årligen. Genom samverkan med Martin & Servera har ett tillfälligt inköpsprojekt möjliggjort minskat matsvinn genom att två tillagningskök kan köpa varor med kort datum tack vare flexibel matsedel. En upphandling av fordon på gång med tydliga miljökrav och inriktning mot

fossilfri fordonsflotta, den kommer att gälla från 2021. Där ingår alla fossilfria fordon samt en anpassning av fordonsflottan speciellt i hemtjänstens fordon där laddstolpar är en del av lösningen i kransorterna. En seminariedag inom fossilfri upphandling har genomförts i samarbete med Biodriv Öst. Den erbjöds även till vårt upphandlingskontor i Södertälje.

Flen: G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Miljökrav ställs vid alla upphandlingar enligt policy för inköp och upphandling. Ett systematiskt och strategiskt arbetssätt för upphandling och avtalsuppföljning håller på att implementeras centralt på Kommunledningsförvaltningen. Stickprov tas vid intern kontroll 2 ggr/år om ställda krav/villkor följs i ingångna avtal. Upphandlingar genomförda av Telge Inköp AB, Landstinget, Varuförsörjningen, SKL och Kammarkollegiet har systematisk uppföljning.

Oxelösund: E (Ej påbörjad)

I kommunen finns inget uttalat arbete med dessa frågor. Riktlinjer för upphandling har reviderats och miljökrav ställs indirekt i samtliga upphandlingar i kommunen.

Andel upphandlingar där miljökrav har ställts, åren 2015 tom 2020 rapporterat av de deltagande organisationerna.

Indikator: Andel upphandlingar där miljökrav ställs	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Flens kommun				100%	100%	100%
Katrineholms kommun*	?	Ca 70 %	Ca 80%	Ca 90%	Ca 95 %	ingen uppgift
Nyköpings kommun		100%	100%	100%	100%	100%
Oxelösunds kommun					50 %	50 %
Trosa kommun		100%	100%	100%	100%	100%
Länsstyrelsen					Ca 95%	

*Värdet är uppskattat. Idag finns ingen uppföljning av detta.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

En seminariedag i ämnet hölls i november 2016. Samordningen med sammankallade möten och uppföljning har inte genomförts i någon större utsträckning.

Flertalet av de aktörer som från början anslöt sig till åtgärden har också genomfört åtgärder eller åtminstone bevakat frågan (se respektive svar ovan). För några tog det några år innan arbetet kom igång. Under åren 2019 och 2020 har samtliga deltagare ställt miljökrav i upphandling. Flera gör detta i den övervägande delen av upphandlingar (fem uppger att det gjordes i mellan 95% och 100% av upphandlingarna år 2019).

Flera av de deltagande organisationerna uppger att man under perioden har sett över rutiner och uppdaterat policydokument eller styrning med miljökrav för upphandling.

En deltagare har kommenterat följande angående fortsatt behov av åtgärden: Uppföljning av miljökrav är resursbegränsad, och överlag finns ett behov av ökad kompetens. Goda exempel på smarta upphandlingar vore väldigt bra att kunna ta del av. Det finns inga uppgifter om antal personer som har nåtts av uppgiften. Ej heller beteendeförändringar eller direkta miljöeffekter.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Syftet med åtgärden var att minska miljöpåverkan från upphandlade varor och tjänster. Åtgärden ansågs ha potential att bidra till flera av miljö kvalitetsmålen som exempelvis **giftfri miljö, ett rikt odlingslandskap** och **begränsad klimatpåverkan**.

Det finns inget underlag för att analysera hur åtgärden har bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål. Men det är tydligt att användningen av att ställa miljökrav i upphandlingar har ökat under perioden, vilket i förlängningen kan innebära att miljöpåverkan av inköpta varor och tjänster minskar jämfört med om miljökrav inte hade ställts. Detta bidrar då i sin tur positivt till miljö kvalitetsmålen.

Kemikalieinformation till blivande mödrar och föräldrar

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Under 2019 har sammanställning av information och statistisk analys av mätdata pågått vid både AMM (Arbetsmiljömedicin) RÖL och vid Aces, Stockholms universitet. Den statistiska utvärderingen spelar stor roll för att undersöka viktiga parametrar för att främja goda inomhusmiljöer för barn.

Vissa delar av analysresultaten analyseras statistiskt vid AMM medan andra delar analyseras och processas vid Stockholms universitet innan AMM är involverade. Den data som nu analyseras innefattar fenolära ämnen, ftalatmetaboliter och andra plastmjukgörare i urin. Även resultatanalys gällande metaller i urin, handavstrykningsprover och i luftburet damm pågår. I dammprover pågår också resultatanalys av innehåll av bromerade flamskyddsmedel och organofosfater.

Under året 2020 förväntas resultatdelar från Stockholm gällande flamskyddsmedel i damm, varefter AMM kan påbörja resultatanalyser för flamskyddsmedel på barnens händer. Plan för 2021 är att projektet kommer fortskrida med resultatanalyser av PFAS-kemikalier i inomhusdamm (från Stockholm) och därefter på barnens händer.

Statistiskt analyserade data inväntas gällande PFAS-ämnena med mera innan slutrapporten sammanställs och en populärvetenskaplig

sammanställning görs. Projektet är omfattande och har drabbats av en rad förseningar, däribland kraftiga förseningar i flera beställda laboratorieanalyser. Därför blir det en fördröjning i datumet för slutrapporten.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Information om kemikalier finns på 1177.se. Det är många föräldrar som söker information på 1177 därför kommuniceras rådgivningen på webben. Inom projektet har det samlats luft- och dricksvattenprover, inomhusdamm, samt urin- och handavstrykningsprover för analys av barns inomhusmiljöer. Slutrapporten förväntas inte vara klar år 2020. 60 barn från nio medverkande förskolor har lämnat urin- och handavstrykningsprover inom provinsamlingen.

År 2016 hölls ett informationstillfälle för 20 medarbetare på barnmorskemottagning. Alla föräldrar har möjlighet att nå informationen via webbsidan 1177.se. Det finns **ingen data om andel föräldrar** som fått information. Det finns ingen data om **beteendeförändringar**.

Det går inte att utläsa **miljöeffekter** från åtgärden. Dock kan det konstateras att den generella medvetenheten om kemikalier i barns vardag verkar ha ökat sedan 2015. Dessa insatser med information till föräldrar samt en studie av barns inomhusmiljöer kan säkerligen ha bidragit till den utvecklingen. Se även åtgärden ”Hälsosam förskola”, som tydligt visar att kunskap lett till effekter i förskolorna.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Syftet med åtgärden är att ge råd som gör att blivande mödrar och föräldrar kan minska sin/barnens exponering för kemikalier, eftersom farliga kemikalier kan påverka hälsan. Detta kan också leda till minskad mängd farliga kemikalier i samhället. Det har koppling till miljö kvalitetsmålet **Giftfri miljö**. Åtgärden har bidragit till preciseringen ”Information om farliga ämnen i material och produkter” genom att tillgängliggöra information till blivande föräldrar.

Vatten

Årlig vattenvecka i Sörmland

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Vattenveckan 2019 blev kanske den bästa någonsin. Vi fick förstärkta medel till att ta hit årets naturfotograf, Johan Hammar, som hade en utomhusutställning med fokus på sötvatten. Utställningen stod en hel månad på Stora Torget i Nyköping och texterna till bilderna hade en koppling till länet. Johan hade också en inspirationsföreläsning om sötvatten.

Vi var många aktörer som gjorde aktiviteter tillsammans i 2019, vilket förstärker samarbetet i länet ytterligare och det känns som att Vattenveckan blir mer och mer prioriterad hos alla aktörer. Vi hade olika typer av aktiviteter som appellerade till en bred målgrupp och intresset från media var väldigt stort i år! Webbplatsen har blivit väldigt bra och kommunikationsarbetet har förbättrats, vilket har gjort att vi har nått ut till fler.

Trots att Vattenveckan inte genomfördes 2020, på grund av situationen med coronavirusets-spridning, så bedöms åtgärden vara genomförd/pågå kontinuerligt då den hade genomförts om pandemin inte brutit ut. Vattenveckan planeras att genomföras som vanligt under 2021.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Vattenveckan återkommer varje år, vilken har höjt igenkänningsfaktorn hos säkerligen media och förhoppningsvis allmänheten. I SN nämns den nu som ”Vattenveckan”, vilket visar att det har blivit ett eget begrepp. Vattenveckan har också fått en egen sida på länsstyrelsens webbplats, där all info finns samlad:

<https://www.lansstyrelsen.se/sodermanland/privat/djur-och-natur/sa-mar-miljon/nar-vi-miljomalen/vattenveckan.html>

Sedan 2015 har sammanlagt knappt 80 aktiviteter genomförts på vattenveckorna och kringarrangemang. Över 900 personer har deltagit i olika aktiviteter under åren. Sammanlagt har 19 nyhetsinslag publicerats i olika medier om vattenveckan under åren. Vattenveckan ställdes in år 2020 på grund av pandemin men planeras att återkomma år 2021.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Syftet med åtgärden är att erhålla ett kunskapslyft kring vatten och synliggöra vattenfrågor i regionen. Man såg ett behov av att synliggöra vatten som resurs och lyfta behovet av att uppnå god status i vatten. Åtgärden kopplar till miljömålet **levande sjöar och vattendrag**, vars

preciseringar kan gynnas av ökad kunskap och uppmärksamhet kring vattenfrågorna. Vattenveckan har nått ut till många aktörer, vilket har bidragit till ökad uppmärksamhet. Det finns dock inga uppgifter om hur den har bidragit till genomförande av konkreta åtgärder i vattenförekomster.

Rollerna i vattenarbetet

P (Påbörjad men ännu inte gjort hälften)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Vattenveckan som anordnas 1 ggr på per år samt en vattendag som arrangeras 2 ggr per år av Länsstyrelsen har till viss del bidragit till resultat för åtgärden ”Rollerna i vattenarbetet”. Vid dessa aktiviteter bjuder Länsstyrelsen in till samverkan och gemensam kommunikation om gemensamma vattenfrågor i länet. Här sker även en diskussion om roller och arbetsområden. Dock har det inte samlats i ett separat dokument, men de två åtgärderna har hjälpt till för att förtydliga olika roller för aktörer i länet i vattenarbetet.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Målet med åtgärden var att reda ut rollerna i vattenarbetet och göra en lista med kontaktuppgifter till relevanta personer. Därmed skulle det bli lättare att snabbt identifiera sakkunniga, utförare eller ansvariga i olika vattenfrågor. Tanken var att detta skulle resultera i en tydligare rollfördelning i vattenarbetet och ett effektivare åtgärdsarbete. Ett utkast till lista togs fram, men åtgärden har inte genomförts så som det var tänkt. Istället har andra aktiviteter gjorts för att förtydliga rollerna i vattenarbetet, se ovan.

Det finns inga uppgifter om hur många som har **nått av åtgärden** eller **miljöeffekter** av åtgärden. Den syftade inte till **beteendeförändring**.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Åtgärden har inte genomförts, och det går inte heller att utläsa att den har bidragit till miljömålen.

Kretsloppstänk i kommunernas VA-arbete

P (Påbörjad men ännu inte gjort hälften)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Åtgärden har inte genomförts som det var tänkt. Det finns dock ett fortsatt behov av att lyfta den här frågan. Övergödningsutredningen innehåller ett förslag till etappmål för ingen övergödning som handlar om att 50% av alla kommuner ska ha ett etablerat system för kretslopp av växtnäring från små avlopp 2023.

Flen, Katrineholm och Vingåker har under perioden genomfört ett LOVA-projekt om arbetssätt för avlopp i kretslopp. Projektet har levererat en rapport i mars 2019 som också säger att kommunerna ska ta fram en policy för införande av kretsloppssystem. Arbetet med detta pågår.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Åtgärden syftade till att inspirera kommunerna till ett ökat kretsloppstänk i sin VA-planering och i det dagliga VA-arbetet, samt att stimulera ökad samverkan över kommungränserna i VA-planeringen. Man ville också under åtgärdsperioden få till en testanläggning där ett kretsloppssystem för avloppsrening testas.

Åtgärden har delvis genomförts, men det har inte skett någon uppföljning eller några möten sedan slutet av 2017.

Under 2016 - 2017 togs en broschyr fram för kommunerna om avlopp i kretslopp. Ett möte för kommunerna hölls 2016, som avslutades med ett studiebesök till en hygieniseringsanläggning för toalettavfall.

Under 2017 gjordes besök av Nyköpingsåarnas vattenvårdsförbund och Länsstyrelsens vattenförvaltning till kommunstyrelserna. Under besöken presenterades vattenarbetet och avlopp i kretslopp lyftes som en viktig åtgärd. Kommunerna Flen, Katrineholm och Vingåker lämnade in en LOVA ansökan inför 2017 om att ta fram ett arbetssätt för avlopp i kretslopp som slutrapporterats i mars 2019.

Det finns inga uppgifter om **hur många personer som har nåtts** av aktiviteter inom åtgärden. Det går inte heller att utläsa **beteendeförändringar** eller **miljöeffekter** av åtgärden.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Åtgärden har ökat kunskapen och medvetenheten i kommunerna om kretsloppstänk i VA-arbetet. Detta bör ha varit positivt för miljömålen **Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag** och **Hav i balans samt levande kust och skärgård**. Det finns dock inga uppgifter som kan användas för att bedöma om detta har bidragit positivt till att nå miljömålen.

Indikator: Tabellen nedan visar andel av vattenförekomsterna i Södermanlands län som uppnår ”God ekologisk status”¹³. Andelen har sjunkit jämfört med år 2009.

Indikator	2009	2015	2021
God ekologisk status vattendrag och ytvatten – Södermanlands län	28%	15%	21%

¹³ VISS – Vatteninformationssystem Sverige, <https://viss.lansstyrelsen.se//>

Vattenkansli Sörmland

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Arbetet med vattenkansliet har blivit något senarelagt på grund av bristande personalresurser men är nu på plats. Under 2019 rekryterades en projektledare för Life IP Rich Waters på Länsstyrelsen i Södermanlands län. Det ledde till att arbetet tog fart igen 2020 och att vattenkansliet är igång.

En workshop har hållits inom Kilaåns avrinningsområde. På workshopen närvarade intressenter från diverse organisationer i Kiladalen, samt Nyköpingsåarnas vattenvårdsförbund, Länsstyrelsen, Nyköpings kommun och andra intresseorganisationer kring vattenfrågorna i Kilaån. Resultatet från workshopen kommer att bearbetas vidare för att skapa ett gott samarbetsklimat i Kiladalen.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Åtgärden innebar att genomföra en förstudie och därefter bilda ett vattenkansli i Sörmland. Detta är genomfört. Åtgärden syftade till att sammanföra, effektivisera och finansiera vattenarbetet med målet att förbättra vattenmiljön.

LIFE IP Rich Waters blev godkänt av EU och kontrakt skrevs i januari 2017. Delprojektet C4, lokalt projektkontor har drivits gemensamt av Nyköpingsåarnas vattenvårdsförbund och Länsstyrelsen. På grund av personalbrist har aktiviteterna inte genomförts i den takt som ursprungligen planerades. Projektet kom igång ordentligt 2018 och år 2020 anses det vara genomfört/ pågår kontinuerligt (till 2024).

Kansliet ska fungera som en plattform för samarbeten och fokusera på insatser kopplade till lokala åtgärder, i framför allt Kiladalen. Det lokala vattenkansliet ger stöd i ansökningar för att förbättra vattenmiljön, hjälp med underlag för tillståndsansökningar, fältarbeten och geografiska analyser av mark/vattenförhållanden med hjälp av GIS, inspirationsdagar och workshops.

Hittills har arbetet bland annat resulterat i en enkät om bieffekter av strukturkalkning i Kiladalen, workshop om biotopvänlig rensning, test av projektet gårdsvisa vattenplaner på två gårdar i Kiladalen, Våtmarksprojektet Erkan och Rädde Bålsjön projektet och en workshopserie med aktörer i Kiladalen.

Det finns inga uppgifter om **hur många personer som nåtts** av åtgärden. Åtgärden syftade inte till **beteendeförändringar**. Det finns inga uppgifter om **miljöeffekter** av åtgärden, men fördjupade uppföljningar av de aktiviteter som har genomförts bör kunna visa på sådana effekter.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och

etappmål

Åtgärden bidrar till förbättringar för miljömålen **Levande sjöar och vattendrag** och **Hav i balans samt levande kust och skärgård** med tillhörande preciseringar genom att stötta lokala åtgärder för bättre status i vattendrag och havet.

Öppna upp vandringsvägar i vattendrag

P (Påbörjad men ännu inte gjort hälften)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

2019 fick Sverige en ny lagstiftning som innebär att alla vattenkraftsdammar ska förses med nya miljövillkor, och ha anpassningar av vattenkraftverk som möjliggör för fisk att vandra. Vissa av Sörmlands vattendrag ska omprövas redan 2021. Länsstyrelsens arbete med att öppna upp vandringsvägar kommer att ingå i den processen med omprövning. Arbetet kommer till stor del att göras inom de närmaste åren men inom ramen för den Nationella Planen för Omprövning av Vattenkraft.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Åtgärden avsåg att påbörja kartläggning av hinder i vattendrag, med syftet att avhjälpa fysiska hinder för fiskars lek och reproduktion och på så vis uppnå god ekologisk status i vatten 2020.

Åtgärden är mycket omfattande. Arbetet påbörjades 2016 och har pågått på olika sätt sedan dess, internt på Länsstyrelsen och externt, bland annat genom dialoger med vattenvårdsförbund.

Biotopkarteringar och inventeringar av vandringshinder har gjorts i mån av resurser. Biotopkartering av utvalda vattendrag inom vattenförvaltningens kartläggningsarbete har gjorts årligen.

En lista i vilka vattendrag som åtgärder mot fysisk påverkan i vattendrag särskilt ska prioriteras beslutades 23:e januari 2018. Listan används bland annat i prioritering av bidrag till och prövning enligt miljöbalken av nya restaureringsprojekt. Uppdatering av prioriteringslistan är en åtgärd i handlingsplan för Grön infrastruktur.

Ny vattenlagstiftning/ändringar i lagstiftningen, från januari 2019, har påverkat tillsynsplaneringen. Nya bestämmelser i 11 kap Miljöbalken från 2019 om dammar mm gör att länsstyrelsen inte ska driva ärenden om borttagande av vandringshinder, ansökningar görs av dammarnas huvudmän efter tillsyn och rådgivning av länsstyrelsen.

Det finns inga uppgifter om **hur många personer som nåtts** av åtgärden. Åtgärden syftade inte till **beteendeförändringar**. Det finns inga uppgifter om **miljöeffekter** av åtgärden.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Genom att starta inventeringar och bidra till att öka fokus på vandringshinder har åtgärden bidragit positivt för att underlätta åtgärder som gynnar *preciseringen "god ekologisk och kemisk status"* för miljömålet **Levande sjöar och vattendrag**. Totalt sett finns många vandringshinder kvar att åtgärda.

Miljömålsindikatorn **Antal installerade faunapassager och borttagna vandringshinder i Södermanlands län** visar att arbetet har kommit igång. Under perioden 2015–2018 har fysiska åtgärder genomförts vid två (2) vandringshinder i Södermanlands län. Det finns cirka 300 vandringshinder kvar att åtgärda. Alla vandringshinder i länet är inte kartlagda. Inventering sker bland annat genom biotopkartering av vattendrag.¹⁴

Identifiera låglänta odlingsmarker och återskapa våtmarker *E (Ej påbörjad)*

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020) **(inklippt från mall)**

Länsstyrelsen arbetar inte med uppsökande verksamhet då uppdraget inte formulerats så, detta görs dock av Nyköpingsåarnas vattenvårdsförbund, som ger rådgivning i länet. Det finns fortsatt ett behov av att ta fram en våtmarksstrategi för att på ett mer effektivt och överskådligt sätt arbeta med de olika våtmarksstöden och satsningar som görs i länet. När och om detta arbete kommer göras finns inga beslut om. Behovet av att göra en utredning för hur många låglänta odlingsmarker det finns samt hur stor andel av dessa som det är rimligt att återskapa till våtmarker/översilningsmarker finns fortsatt. Frågan har lyfts om det genom arbete med grön infrastruktur kan löna sig att kartlägga var i länet det är mest effektivt att anlägga och restaurera våtmarker där det ännu inte finns några. Ett sådant arbete skulle kunna ingå i arbete med en våtmarksstrategi.

Länsstyrelsen arbetar mycket med insatser kring våtmarker genom att ta hand om ansökningar från lantbrukare som på eget initiativ vill anlägga en våtmark, nästan uteslutande på låglänt mark. Så till viss del är det hela självreglerande. Arbetet med länets våtmarker täcks ganska bra i nuläget med det arbete som gör inom landsbygdsprogrammets med fokus på biologisk mångfald och förbättrad vattenkvalitet, samt LONA-projektets våtmarker med fokus på vattenhushållande effekt. Och dessa sammantaget följs varje år upp i form av rapportering av miljömålet Myllrande våtmarker.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden
Mycket görs inom våtmarker i länet, både av Länsstyrelsen och av andra aktörer. Under perioden 2015–2020 har flera våtmarker anlagts i länet

¹⁴ <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/levande-sjoar-och-vattendrag/atgardade-fysiska-hinder/sodermanlands-lan/>

inom ramen för andra åtgärder och stödprogram.

Dock så har åtgärden i ÅFM inte genomförts i den form som var tänkt när åtgärden togs fram.

Anledningar till att den ej har påbörjats är brist på resurser, att åtgärden ej prioriterats samt att ansvaret var otydligt. Ansvariga för att följa upp målet bedömer att behovet av åtgärden kvarstår: att utreda hur många låglänta odlingsmarker det finns samt hur stor andel av dessa som det är rimligt att återskapa till våtmarker/översilningsmarker.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Åtgärden syftade till att uppnå god ekologisk status i vatten 2020. Detta skulle bland annat ha gynnat *preciseringen "god ekologisk och kemisk status"* för miljömålet **Levande sjöar och vattendrag**. Eftersom åtgärden ej har genomförts som det var tänkt har den inte heller bidragit till att förändra ekologisk status i vatten, även om andra åtgärder kan ha gjort det.

Aktiv vägledning i kommunernas tillsyn av små avlopp G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Inga nya uppgifter. Åtgärden pågår inom ordinarie tillsynsvägledning.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

Det övergripande syftet med åtgärden är att nå god ekologisk status i vatten 2020.

Sedan åtgärden tagits fram har det blivit ett särskilt uppdrag i regleringsbrevet. Information och rådgivning ges till kommunerna gällande planering och genomförande av dessa åtgärder/verksamheter. Tillsynsvägledningsträffar har genomförts både under 2018 och 2019. Vid tillfällena ges också deltagarna möjlighet att byta erfarenheter med varandra. Åtgärden kan därför ses som genomförd och pågående.

Det finns inga uppgifter om **hur många personer** som nåtts av åtgärden, men alla nio kommuner har tillgång till vägledning. Åtgärden syftade inte till **beteendeförändringar**. Det finns inga uppgifter om **miljöeffekter** av åtgärden.

Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Åtgärden knyter an till miljömålet **Ingen övergödning**. Problemen med övergödning i havet utanför Södermanlands kust kvarstår. Genom att stötta kommunernas tillsyn av små avlopp bidrar genomförandet positivt till förbättring av miljömålets *precisering "Tillstånd i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten"*.

Aktiv vägledning i kommunernas arbete med bristfälliga avloppsledningsnät

G (Genomförd helt eller i huvudsak/pågår kontinuerligt)

Åtgärder sedan senaste uppföljningen (mitten av 2019 tom 2020)

Inga nya uppgifter. Åtgärden pågår inom ordinarie tillsynsvägledning.

Sammanfattning av åtgärd och uppföljningsmått för hela perioden

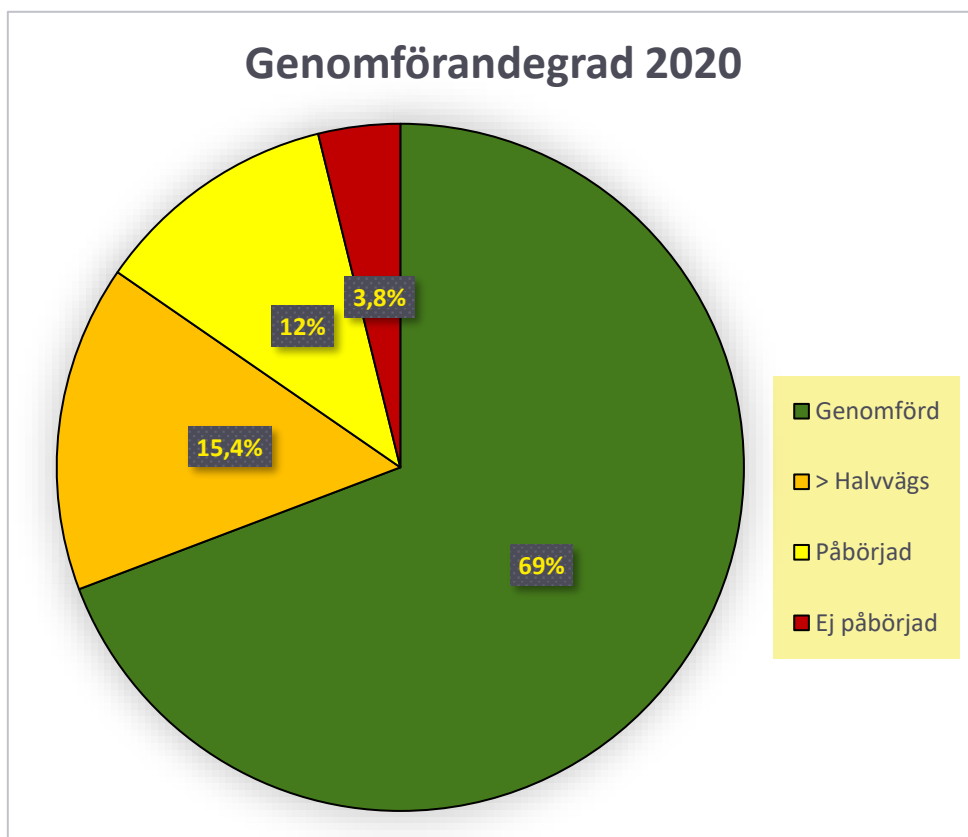
Syftet är att förebygga övergödning. Det långsiktiga målet med åtgärden är att nå god ekologisk status i vatten 2020. Sedan åtgärden tagits fram har det blivit ett särskilt uppdrag i regleringsbrevet. Information och rådgivning ges till kommunerna gällande planering och genomförande av dessa åtgärder/verksamheter. Två vägledningsmöten hölls 2018 där nästan alla kommuner deltog, samt kontinuerlig vägledning vid förfrågan.

Det finns inga uppgifter om **hur många personer** som nåtts av åtgärden, men alla nio kommuner har tillgång till vägledning. Åtgärden syftade inte till **beteendeförändringar**. Det finns inga uppgifter om **miljöeffekter** av åtgärden.

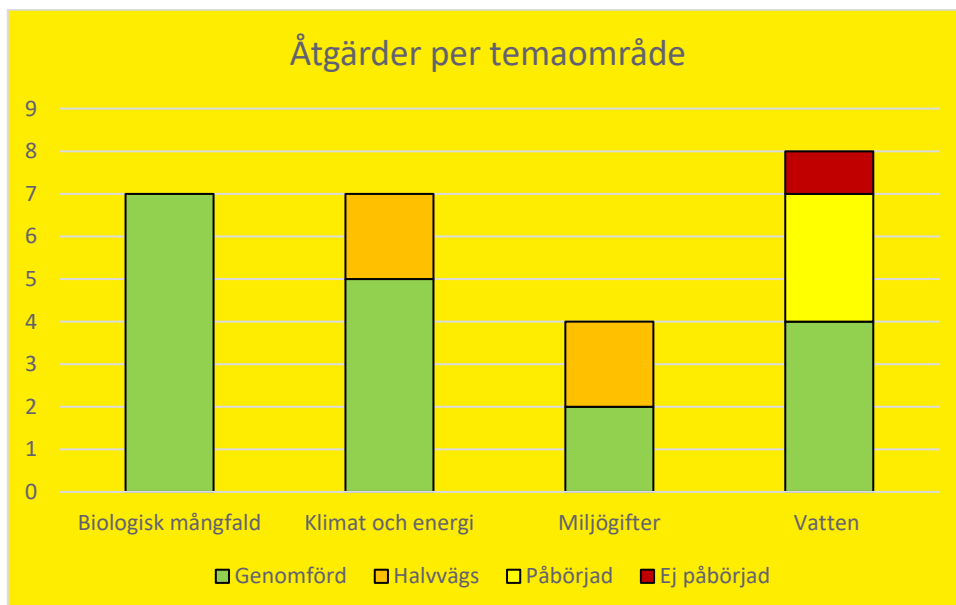
Så har åtgärden bidragit till att uppnå miljömålets preciseringar och etappmål

Koppling till miljömålet **Ingen övergödning**. Problemen med övergödning i havet utanför Södermanlands kust kvarstår. Genom att stötta kommunernas arbete med förbättring av avloppsledningsnätet bidrar genomförandet till förbättring av miljömålets *precisering "Tillstånd i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten"*. Utsläppen av fosfor och kväve från reningsverk i Södermanland minskade mellan åren 2014 och 2018 enligt SCB. Statistiken säger dock inget om utsläppen från ledningsnäten.

Sammanfattande grafer

Figur 1. Cirkeldiagrammet visar hur stor andel av åtgärderna i programmet som är genomförda respektive gjorda till hälften, endast påbörjade eller ej påbörjade.

Figur 2. Stapeldiagrammet visar andel genomförda åtgärder på respektive tema.

I tabellen nedan är åtgärderna grupperade i respektive tema. Genomförandegraden vid slutuppföljningen år 2020 visas med färgkodning och bokstäver enligt nedan.

G	Genomförd – pågående
H	> Halvvägs eller mer
P	Påbörjad
E	Ej påbörjad

TEMA	ÅTGÄRD	GRAD AV GENOMFÖRANDE
BIOLOGISK MÅNGFALD	Anpassad skogsskötsel	G
	Anpassad viltförvaltning	G
	Bevarande av skyddsvärda träd	G
	Kunskapsspridning kring frilivsliv i tätortsnära natur	G
	Naturguidningar	G
	Samrådsgrupp för naturvård	G
	Inspirationsdag om offentlig upphandling	G
KLIMAT OCH ENERGI	Cykelsamarbete i Södermanland	G
	Kartläggning av potentialer för tillförsel av förnybar energi i Södermanland	H
	Årligt energi- och klimatdag	H
	Solkraft Södermanland	G
	Testbuss Gröna Linjen	G
	Minimeringsmästarna	G
	Ökat kollektivtrafikresande i tjänsten	G
MILJÖGIFTER I VARDAGEN	Hälsosam förskola	H
	Kompetensutveckling upphandling	G
	Miljökrav vid upphandling	H
	Kemikalieinformation till blivande mödrar och föräldrar	G
VATTEN	Årlig vattenvecka i Sörmland	G
	Rollerna i vattenarbetet	P
	Kretsloppstänk i kommunernas VA-arbete	P
	Vattenkansli i Sörmland	G
	Öppna upp vandringsvägar i vattendrag	P
	Identifiera låglänta odlingsmarker & återskapa våtmarker	E
	Aktiv vägledning i kommunernas tillsyn av små avlopp	G
	Aktiv vägledning i kommunernas åtgärdsarbete med bristfälliga avloppsledningsnät	G

Del 2: Gruppintervjuer

Sammanfattning

I november 2020 genomfördes gruppintervjuer med viktiga aktörer inom det regionala miljömålsarbetet i Södermanlands län. Syftet var att undersöka hur olika organisationer har använt Åtgärdsprogrammet för Södermanlands miljö.

Resultaten av intervjuerna visar att det finns en bredd i hur programmet har använts, utifrån olika organisationers förutsättningar. Generellt har det använts som kunskapsunderlag, men även som konkret underlag för att genomföra åtgärder.

Angående detaljeringsgraden i åtgärderna har de mer konkret formulerade åtgärderna upplevts som lättare att genomföra, jämfört med mer generell skrivna åtgärder. Samtidigt ser flera aktörer att kommande åtgärder även måste leda till beteendeförändringar, även om detta kan vara svårare att formulera som konkreta, uppföljningsbara åtgärder.

Kommunernas förutsättningar att delta och dra nytta av arbetet är väldigt olika. Många uppskattar då Länsstyrelsen kan vara sammankallande ”motor” för åtgärder som drivs som projekt som kommunerna kan delta i.

Det är i många fall svårt att följa upp åtgärderna avseende miljönytta. Detta är något som bör utvecklas i kommande program.

För framtida program poängterade många av deltagarna att samverkan är viktigt och att man vill fortsätta och utveckla det arbete som nu är igång.

Bakgrund

I Södermanlands län finns sedan 2015 ett åtgärdsprogram med syfte att bidra till att nå miljömålen och där länets aktörer i bred samverkan genomför åtgärderna. Länsstyrelsen ansvarar för åtgärdsprogrammet, som löper till 2020. I slutet av 2020 fick därför WSP i uppdrag att göra en slutuppföljning av åtgärderna och åtgärdsprogrammet, som kallas Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö (ÅFM).

Åtgärdsprogrammet består av 26 åtgärder inom fyra olika temaområden. Temaområdena är: Biologisk mångfald, Klimat och energi, Miljögifter och Vatten.

Syfte med uppföljningen

Det regionala miljömålsprogrammet, Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö gäller perioden 2015–2020. Syftet med uppföljningen är att följa upp om åtgärderna har genomförts (se separat rapport) samt att genom en intervjustudie samla in synpunkter och erfarenheter från deltagarna i miljömålsarbetet.

Sveriges miljömålssystem

De första miljömålen beslutades av Sveriges riksdag 1991. Arbetet har

utvecklats, och bedrivs på internationell, nationell, regional och lokal nivå. Sveriges miljömål är riktmärken för länsstyrelsens miljöarbete. Tillsammans bildar generationsmålet, miljömålen och etappmålen miljömålssystemet.

Beslutet om miljömålssystemet fattades av riksdagen i april 1999. Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

Viktiga aktörer i miljömålssystemet på Regional och lokal nivå

I arbetet med miljömålen har länsstyrelserna en övergripande och samordnande roll som regionala miljömyndigheter. De ska arbeta tillsammans med andra regionala myndigheter och organ och i dialog med kommuner, näringsliv och frivilliga organisationer.

Skogsstyrelsen ansvarar för regionalt arbete med och uppföljning av mål som rör miljö kvalitetsmålet Levande skogar.

Landstingen och regionerna har ingen formell roll i miljömålssystemet, men är viktiga aktörer i arbetet för att nå Sveriges miljömål.

Kommunerna är mycket viktiga i arbetet för att nå miljömålen. Genom att översätta nationella och regionala miljömål till lokala mål och åtgärder blir miljömålen redskap för den lokala politiken. Sveriges miljömål ska skapa en utveckling som är miljömässigt hållbar på lång sikt. I skolan är lektioner om miljömålen är ett sätt att lära ut miljödelen av hållbar utveckling.

Näringslivet har en betydande roll tillsammans med andra aktörer för att miljömålen ska uppnås. Många företag bedriver i dag ett strukturerat miljöarbete som har stor betydelse för miljön.

Miljöorganisationerna arbetar fortlöpande med en rad frågor som har direkt koppling till de olika miljömålen.

Metod

Datainsamling via intervjuer

Fyra semistrukturerade gruppintervjuer genomfördes. Vid ett tillfälle deltog bara en person, i övriga deltog 3–5 personer i varje grupp. Sammanlagt intervjuades 13 personer. Varje intervjutillfälle pågick i ca 60 minuter. Intervjuerna följde en förutbestämd intervjuguide.

Utöver detta inkom skriftliga svar på intervjufrågorna från två personer på region Sörmland som inte kunde delta på intervjuerna.

Urval

Urvalet av intervjupersoner gjordes av Länsstyrelsen som bestämde att de 17 aktörer som sitter med i Södermanlands miljö och klimatråd skulle bjudas in. Dessa aktörer avgjorde sedan själva om de ville delta eller inte. De hade också möjlighet att vidarebefordra inbjudan till någon annan inom sin organisation, vilket några gjorde.

I miljö- och klimatrådet deltar representanter för kommuner, region, intresseorganisationer, myndigheter med regional närvaro (Skogsstyrelsen) samt högskola i länet.

Bland dem som deltog i intervjuerna fanns både förtroendevalda och tjänstemän. Deltagarna representerade följande organisationer:

- Eskilstuna kommun
- Flens kommun
- Gnesta kommun
- Länsstyrelsen i Södermanlands län
- Mälardalens högskola (MDH)
- Oxelösunds kommun
- Region Södermanland
- Skogsstyrelsen
- Trosa kommun
- Katrineholms kommun

Bearbetning av data

Informationen som samlades in i intervjuer, och fokusgruppsamtal/gruppintervjuer bearbetades genom att:

- Resultatet från intervjuerna skrevs ut och anteckningarna stämades av med intervjupersonerna som fick möjlighet att korrigera eventuella fel och göra mindre kompletteringar.
- Svaren från alla intervjuer sammanställdes i denna rapport.

Resultat

Så har aktörerna/ organisationerna använt åtgärdsprogrammet för miljömålen i miljömålsarbetet i sin verksamhet

Generellt

- Som kunskapsunderlag för tex regionala planer, underlag för intressentanalys
- Används ej mycket i löpande arbete
- Kunskapsunderlag/ avstämning kommuners miljöarbete (ser att det stämmer bra överens med arbete som görs)
- För uppföljning, för deltagande i vissa åtgärder som varit relevanta för organisationen (olika tex för kommun, region respektive intresseorganisation).
- Ej tydligt använt av förtroendevalda/ på politisk nivå. Till exempel i regionala utvecklingsstrategin finns en hållbarhetsdel som ej är synkad med ÅFM. Vore bra att få samsyn mellan region och stat.

Kommuner

- Använt som kunskapsunderlag, inspiration och stöd för planer/egna strategiska dokument.
- För mindre kommuner är det bra att kunna ”luta sig mot” och ta stöd av regionalt drivna åtgärder och kunna delta i projekt.
- En kommun (där tjänstepersonen var med i framtagningen av programmet, det finns kontinuitet i arbetet) har systematiskt valt ut åtgärder och arbetet med att genomföra dessa.
- En kommun har inte deltagit som aktör i programmet eller åtgärd, programmet är inte känt i organisationen. Däremot deltar kommunen på annat sätt genom sitt deltagande i vattenråd.
- Aktivt deltagande för kommun är beroende av politisk inriktning och resurser (tid för personal att delta). Kommunerna jobbar mot de nationella miljömålen även om de inte beslutat att delta i åtgärderna/ÅFM.
- Konkret deltagande i projekt är uppskattat av kommunerna, (de som haft resurser att delta). Exemplet Minimeringsmästarna lyfts fram som ett lyckat sådant. Bra med projekt som genomförs från början till slut.
- En kommun anser att man har fokuserat mer på Agenda 2030 och de nationella miljömålen, inte helt tydligt samband mellan den regionala åtgärdsplanen och kommunalt arbete.

Övriga organisationer

- MDH (högskolan) har inte jobbat med programmet. Jobbar mot de nationella målen och agenda 2030. satsat strategiskt på hållbar energi.
- Skogsstyrelsen har genomfört åtgärderna som har stark koppling till ordinarie verksamhet. Fem år är dock lång tid, så mycket kan hända med utformning av uppdrag, projekt mm.
- Länsstyrelsen ser att det är många åtgärder, mycket har genomförts och Länsstyrelsen har varit mycket involverade. Programmet har använts/sammanfaller med verksamhetsplanering. Åtgärder kopplades mycket till verksamhet som fanns då programmet gjordes. Temagrupperna föll lite på slutet. Några åtgärder har inte gjorts, någon har kommit igång sista året medan en har diskuterats och man då har kommit fram till att den ej bör genomföras.
- LRF som intresseorganisation kan ej använda ÅFM i dagligt arbete. LRF deltog i framtagandet och tog ansvar för att delta i vissa utvalda åtgärder, dessa har genomförts och man har kunnat skapa aktiviteter utifrån detta.

Så har åtgärdsprogrammet för miljömålen bidragit till att de representerade organisationerna arbetat med insatser för miljömålen

Regionen

- Under inledningen av programperioden genomfördes ett partgärder som direkt resultat av åtgärdsprogrammet. Regionen gav i uppdrag till arbetsmiljömedicin att undersöka barns exponering för kemikalier, det togs även fram ett informationsmaterial om barn och kemikalier som idag finns på 1177.se. Landstinget var även med och arrangerade en workshop för miljökrav i upphandling.
- Inom länstransportplaneringen arbetade man eventuellt med åtgärdsprogrammet.
- I projektform finns det åtgärder i flera delar av regionens verksamhet, exempelvis har sjukhus deltagit i åtgärder. De har bidragit i verksamhet och projektgenomförande.

Kommuner

- Har fått draghjälp i konkreta aktiviteter genom att delta i åtgärder. Exempelvis klimatåtgärderna och upphandlingsnätverk. Likaså Minimeringsmästarna.
- De konkreta åtgärderna i sig bidrar, lättare att delta än att utarbeta och dra igång själva.
- För mindre kommuner har programmet/ åtgärder bidragit genom att samordna resurser, ge draghjälp och kompetens som gör att kommunen kan arbeta med frågor. På så sätt kan gemensamma utredningar/ kunskapsunderlag/ projekt genomföras. Saker som ändå skulle ha gjorts har fått mer kraft.
- En del åtgärder har genomförts som nog inte skulle ha prioriterats om det inte varit för ÅFM. (exempelvis Minimeringsmästarna, vattenveckan)
- Vissa åtgärder, exempelvis Vattenveckan har bidragit genom att det som redan fanns har utvecklats och blivit större med gemensam information.
- För en större kommun är det inte uppenbart att åtgärdsprogrammet har bidragit till mer arbete. De på jobbar ändå på utifrån egna dokument med sikte på de nationella målen.

Övriga organisationer

- MDH har beslutat att delta i miljöråden i regionen (Sörmland respektive Västmanland) för att finnas med och bevaka, delta i det som händer. MDH Kan inte själva driva åtgärder, men ska kunskapsstötta och gärna ta fram innovativa lösningar.
- För Skogsstyrelsen ingår miljömålsarbetet och åtgärderna ändå i verksamheten, det är därför inte tydligt att programmet har bidragit till att mer har gjorts (det skulle ha genomförts ändå).

Anser ändå att det är bra att ha ett regionalt åtgärdsprogram.

- För LRF:s del är det tydligt att man har genomfört mer än vad som annars skulle ha gjorts, i och med att man åtog sig vissa åtgärder.

Upplevda hinder/svårigheter med åtgärdsprogrammet och dess åtgärder

Generellt

Det är svårt att använda/ värdera åtgärder som är mer generellt skrivet, såsom "öka, gynna" något. Det är svårt att följa upp och avgöra vad som gjorts i dessa åtgärder.

Flera deltagare uppger att programmet och dess betydelse inte är känt inom (den egna) organisationen.

Några av deltagarna uttryckte att det utifrån det politiska perspektivet är det viktigt att ställa sig bakom programmet (vilket inte gjordes under perioden).

Andra menade istället att politiskt antagande av åtgärderna inte är nödvändigt. De nationella målen ska alla vara med och jobba för.

En svårighet är att förutsättningar förändras över tid. Det behöver man tänka på i utformningen av programmet. Om det är saker som ligger med i programmet som vi ändå gör, då bidrar det inte till mervärde.

För alla deltagare är en viktig begränsning resurser. Det är en politisk fråga om resurssättning (nationellt, regionalt och lokalt).

Regionen

- De som var med från början upplever att mycket tid då lades på planeringsstadiet, att diskutera inriktning för målen, uppstart för arbetsgrupper osv. Många aktiviteter genomfördes nog under inledningen av programperioden, men har inte utvecklats vidare.
- Regionens roll utifrån det regionala utvecklingsuppdraget har inte diskuterats. Bör diskutera hur åtgärdsprogrammet kan bli ett verktyg för detta, samt hur kan vi inom det uppdraget kan bidra till att uppfylla åtgärderna som beskrivs i programmet.
- Att förändra beteenden och vanor är en stor utmaning som vi inte riktigt lyckats med. Att nå ut är svårt.
- Bör fokusera åtgärderna på Sörmlands utmaningar (regional nivå, relevans för länet)

Kommuner

- När kommuner behöver vara delaktiga i insatser, bör de också vara delaktiga i framtagandet av åtgärder. Så att vi kan styra åt samma håll, och samordna arbetet.
- Åtgärder där samverkan har saknats och där Länsstyrelsen inte har tagit initiativ till arbetet och sammankallat har inte blivit genomförda. Exempelvis giftfri förskola, där fanns samverkan 2016, men då Länsstyrelsen inte fortsatte arbete med samordning och kommunens projektledare slutade så föll det.

- Systematik och styrning behövs. I kommuner handlar det ofta om resurser. Man skulle göra mycket mer om det fanns resurser.
- Det finns en svårighet att vara så många aktörer/ kommuner. Det är viktigt att hitta rätt nivå och hålla sig till åtgärder som går att / bör göras tillsammans. Programmet bör inte gå in på sådant som varje organisation kan och bör göra själva.
- För en liten kommun är tid och resurser att delta ett stort hinder. Det bör finnas en fördelningsnyckel för deltagande i projekt (exempelvis kunde en kommun inte delta i Minimeringsmästarna på grund av relativt hög kostnad för en liten kommun). Det är svårt rent personalmässigt att hinna delta så mycket i åtgärder/ projekt (ex om man bara har en del av en tjänst att lägga tid från).
- Ett hinder för några kommuner var att det inte finns politiska beslut för att arbeta med frågorna. Dock bra att ändå kunna ta del av resultat genom utbyte i olika nätverk.

Övriga kommentarer från de intervjuade

- Jag har saknat att man inte har fokuserat så mycket på attityder, beteenden, vanor hos människor. För att få till förändring. Viktigt att det landar hos vanligt folk så att de förstår varför man behöver göra dessa åtgärder. Det har varit för mycket ovanifrånperspektiv.
- Hinder är samma som möjligheterna: tanken är att jobba flera aktörer ihop för att få kraft. Men om det blir ont om resurser blir det lätt att organisationer skalar bort det som har med samverkan att göra. Det gäller både med externa aktörer och internt (mycket intern samverkan på Länsstyrelsen inom åtgärderna).
- Jag tycker inte att vi sett hinder och svårigheter - Men man kan tänka att det varit så att åtgärder / frågor visat sig vara mindre aktuella i slutet av programperioden som gör att det då blir svårt att genomföra i slutet. En svårighet är att få kontinuitet när allt gjordes på en gång - LRF gjorde mycket jobb de första åren och sedan har det inte hänt så mkt (när de utvalda åtgärderna var klara).

Aktörernas tankar kring hur kommande åtgärdsprogram kan utformas för att vara till hjälp i framtida miljömålsarbetet **Generellt**

”Vi vill gärna samverka, vi ser verkligen mervärden av det!”

Lägg fokus på områden som är viktiga att adressera på regional nivå, där vi behöver lägga ihop våra resurser. Ta med erfarenheten av det som varit lyckosamt att jobba med övergripande och regionalt.

Förankra arbetet med ledningarna i de olika myndigheterna och organisationerna. Mer samarbeten mellan olika aktörer. Flera deltagare

nämner att programmet är okänt i respektive organisationer. Man skulle kunna använda befintliga nätverk i länet, (till exempel miljöchefs nätverk) för att diskutera programmet och på så sätt göra det känt.

Arbeta med helheten; planera, genomföra, följa upp och förbättra. Uppföljning och återkoppling av resultatet behövs för att kunna vidareutveckla åtgärderna. Det var tydligt under förra perioden att man har mer kraft i början, det kan vara bättre att sprida ut insatserna över tid. Man kan även tänka sig revidering under programperioden så att man kan tillföra nya åtgärder om det finns intresse för specifika aktiviteter. Arbets sättet för revidering av åtgärderna bör fastställas och kommuniceras.

Flera av de som var med vid förra framtagandet anser att den processen för framtagning med olika temaområden var ganska bra, det var bra att man kunde välja vilka åtgärder man deltog i.

En fråga togs upp om hur de åtgärder som inte är genomförda ska hanteras framåt, detta bör tas upp i det kommande arbetet.

Brett eller fokuserat på vissa utmaningar?

Det finns både deltagare som framför att mål och åtgärder ska vara breda, och andra som hellre vill se fokuserat arbete på utvalda frågor. Argument för bredd är målen ska kunna vara aktuella under hela programperioden och täcka ett brett spann av åtgärder. Andra föredrar hellre ett mer fokuserat än spretigt program.

Flera framför att åtgärderna behöver utgå från Södermanlands viktigaste miljöfrågor och förutsättningar. Man bör analysera vad vi har rådighet över (i länet) och hur stor insats som behövs i relation till nytta och effekt. Synliggör både konflikter och synergier. Fokusera på spetsåtgärder inom respektive miljömål för Sörmland. Man behöver också ta hänsyn till mycket annat som pågår (såsom arbetet med grön infrastruktur).

Miljö- och klimatrådets roll

En grupp diskuterade miljö- och klimatrådets mandat. Rådet är blandat med olika representanter, politiker, tjänstemän, olika organisationer. Man var eniga om att det är ett roligt forum att delta i, och att det har en viktig roll. Men, det är en brist att rådet inte har mandat att besluta när något ska uträttas. Rådets intentioner är bra, men varje organisations ambitioner avgör. Ett förslag är att förtydliga att rådet ska vara styrgrupp för åtgärdsprogrammet. Då kan rådet ha mandat att lägga till och ändra åtgärder, och bidra till viktig förankring ut i varje organisation.

Region Sörmland

- Vore bra att synkronisera de övergripande regionala målsättningarna. Titta på vad som är inriktningsmål respektive konkreta åtgärder.

- Åtgärdsprogrammet är en del förverkligandet av vår RUS, Sörmlandsstrategin och Agenda 2030 målen men även uppföljningen av dem samma.
- Fastställ ett årshjul där det framgår vad som förväntas av deltagarna och hur förslag till nya aktiviteter kan tas upp.
- Erbjud en mall för åtgärdsförslag. Efterfråga nya åtgärdsförslag under en särskild tid på året, exempelvis under våren inför verksamhetsplanering.
- Genomför uppföljning och återkoppling av aktuella åtgärder årligen.

Kommuner

- ”Fråga vad vi jobbar med, vad vi skulle vilja jobba med och på vilket sätt (innan det kommer en tjock remiss).” Flera kommunrepresentanter framhåller vikten av att få vara med i framtagandet av programmet. På så sätt kan flera välja att jobba med liknande åtgärder samtidigt och på så sätt maximera de begränsade resurser som finns. Inte minst är detta viktigt för åtgärder som syftar till beteendeförändringar och kräver kommunikation och informationsinsatser.
- ”Samverkan tycker vi är bra”. Länsstyrelsen kan gärna bjuda in till samverkan i temaform, samordna och leda projekt som kommuner kan delta i.
- Alla kan inte alltid delta eller arbeta med allt, många framhåller att man har väldigt olika resursbas i kommunerna. En deltagare efterfrågar att det finns fördelningsnyckel för kostnader (det är skillnad mellan stor/ liten kommun).
- Tid är också svår att gå in med som liten kommun. Därmed har det varit bra att programmet var en lista med åtgärder där aktörer kunde välja vilka man deltog i, utifrån vilka möjligheter man har. Om man kan bryta ner åtgärder i mindre delar så kanske en kommun skulle kunna delta i en mindre del (exempelvis jämför med planen för grön infrastruktur).

Övriga organisationer

MDH kan vara med och ha en stödjande roll, vara med och forska och bidra med kunskap. Kan inte vara med och leda åtgärder. Högskolan kan vara med och titta på åtgärder samt både sprida kunskap om de nationella målen och bidra med kunskap för att lösa problemen när det är relevant.

Synpunkter gällande detaljgraden i åtgärderna i programmet?

”Konkreta åtgärder har visat sig vara ganska lyckade i genomförandet.” Det har blivit gjort. Många av de som deltog i intervjuerna ansåg att det är viktigt att ha konkreta åtgärder som går att följa upp och se start och slut på, som går att jobba med gemensamt över organisationsgränser. Detta föredrogs av många framför mer

övergripande åtgärder som är svårare att "bocka av". Det ansågs också viktigt att förtydliga vilken miljönytta som åtgärderna ska leda till.

Från några kommuner framfördes att det däremot är bra att ha konkreta åtgärder just för att då finns det färdigt, åtgärden kräver inte mer tolkning och arbete innan man kan besluta om att göra det eller ej. Risken blir också mindre att det blir för olika tolkningar mellan olika aktörer. Konkreta åtgärder ansågs vara lättare att lyfta till politiken samt att kunna förutse budget och innebörden av ett åtagande. **"Konkret gör det lättare att kommunicera"**.

Några intervjuade framförde dock att **en blandning av konkreta och mer svårgripbara åtgärder som syftar till beteendeförändring kan behövas**. En deltagare menade att för olika verksamheter behövs åtgärder som man kan "bocka av", men för den övergripande organisationen vill man nå en utveckling och se tendenser. Det framfördes också att vissa åtgärder kan kräva visst förarbete, men att det också kan konkretiseras som en åtgärd (exempelvis att ta fram en förstudie). Även om vissa åtgärder är svårare, så ansåg de intervjuade generellt att **uppföljning, och att se att man nått någonstans är viktigt**.

En person framhöll att det som är mest spännande är då man får till samarbete mellan organisationer och kraftsamlar kring en miljöutmaning, såsom vattenveckan. (flera framhöll detta som en lyckad åtgärd). Detta ansågs vara en mer övergripande åtgärd.

Några framförde att de konkreta, avslutade åtgärderna, såsom temadagar om upphandling eller giftfri förskola, även kan behöva följas upp med erfarenhetsutbyte, eller upprepas för att hålla kunskap levande i organisationerna, och för att dela kompetens.

Viktigt är att åtgärderna är tydligt kopplade till relevanta miljöproblem i länet samt att de ger effekt. Där finns en risk om man väljer åtgärder utifrån vad som kan följas upp istället för utifrån vad som behöver göras. Det bör gå att följa upp åtgärder även med kvalitativa metoder.

Uppdelning i program + handlingsplan? En deltagare ansåg att nivån inte spelar så stor roll, det viktiga är att det blir konkret verkstad. Med övergripande åtgärder kan detta göras i en handlingsplan. Även en annan deltagare föreslog att åtgärderna inte ska ingå i själva målprogrammet, utan att de bifogas i en handlingsplan som revideras årligen. Åtgärderna bör vara konkreta med tydlig ansvarsfördelning.

Önskas: Mer åtgärder som leder till konkret miljönytta... Några ansåg att programmet framförallt ska bestå av åtgärder som faktiskt leder till resultat för miljön. Exempelvis för att få mer våtmarker, vilka åtgärder ska göras då.

... och åtgärder som syftar till beteendeförändring.

Beteendeförändringar är svårt men viktigt att jobba med, även om det är svårt att mäta samhällsförändring. Ett exempel är att det är svårt att se

resultat av en persons agerande på de totala klimatmålen.

Övrigt

I en grupp diskuterades åtgärdsprogrammet i förhållande till Agenda 2030. Man ansåg att med Agenda 2030 har arbetet breddats så att miljöfrågor fått fördjupning och fler dimensioner, men att det fortfarande var lika stor vikt på miljömålen.

Generellt uppskattades formen för utfrågningen, då deltagarna kunde lyssna in och i viss mån kommentera vad de andra framförde.

Miljöfrågor som deltagarna anser vara viktigast att jobba med framåt

Vid de tillfällen då tid fanns avslutades intervjun med att deltagarna fick berätta vilka viktiga frågor de kommer att fokusera på framåt. Svaren var som följer:

- Många frågor, vattenfrågan! Både vattendrag och när det gäller vattendrag, naturvård och skogsbruk, biologisk mångfald
- För Regionen är det viktigt med beteendemönster! (kollektivtrafik, resor, transporter) även pandemi - koppling till resande, fossilloberoende
- Elektrifiering, transport, energifrågor, hållbar produktion i stort är frågor som högskolan arbetar med
- Klimat! Katrineholm jobbar mycket med klimatanpassning, det är en stor utmaning framåt. Det är värdefullt med erfarenhetsutbyte (om hur olika kommuner jobbar, vad man gjort/ inte gjort/ jobbar med) Allting sitter ihop.
- Kustkommun: klimatfrågor och havsvattennivåer, klimatåtgärder
- Tillväxtkommun: god bebyggd miljö, samhällsbyggande, jordbruksmark, grundvatten, vattenfrågor, övergödning
- Skogsstyrelsen: Levande skogar: finns även andra åtgärder som är viktiga: rikt växt- och djurliv, myllrande våtmarker... välmående och vitala skogar! God mark-kemi.
- Kustkommun: vatten och klimat är viktigt. även pendlarkommun, medborgarna kör mkt bil: viktigt att utveckla kollektivtrafik!
- Ny klimatplan på gång, då vi vidgar begreppet och gör ny klimatplan för hela kommunen (inklusive näringsliv, civilsamhälle mm). Ser mycket fram emot detta. Koldioxidutsläppen bör vara högst på agendan. Klimatförändringarna är den stora utmaningen med allt vad det innebär.
- Klimatfrågan är ju jättestor och den vi kommer att fortsätta att jobba med. Även fler frågor som är kopplat till

klimatförändringens påverkan på vattentillgång.

- LRF har tagit fram mål för hållbar tillväxt, de kommer vi att jobba mycket med framåt (alla tre dimensionerna). Dels miljö och klimat, dels är det viktigt med lönsamhet. Får vi bra lönsamhet så ser vi att det medför miljö- och klimatfördelar.

Länsstyrelsen i Södermanlands län ger årligen ut ett stort antal rapporter och publikationer som samlas i Länsstyrelsens publikationsarkiv.

Rapporter och andra publikationer kan hämtas på följande webbadress:

www.lansstyrelsen.se/sodermanland/sv/publikationer

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

www.lansstyrelsen.se/sodermanland